

ARCHIWUM
LEGIONÓW
i N. K. N.

Nr 111

LĘGIÓK

IRTA
Dr. DABROWSKI JÁNOS

111

leg. 306

A LENGYEL LÉGIÓK

IRTA

DR. DĄBROWSKI JÁNOS

„ÉLJEN LENGYELORSZÁG!
ELŐRE LEGIONÁRIUSOK!”

MÁSODIK KIADÁS

*József Rytter-Skarszewski
Széchenyi Sz. Szabványos
N. K. N. 1. Wyszawa
Zsi. Skarszewski
aut. 1.*

BUDAPEST, 1915. 20/xii

KIADJA

A LENGYEL LEGFŐBB
NEMZETI BIZOTTSÁG

Valahányszor közülünk, Lengyelek közül valaki Magyarországra jött, hittel, bizodalommal tért vissza hazájába. Ismét erősnek, nagynak, hatalmasnak láttuk az egykoron ellenségei által szétdarabolt, elpusztított Magyarországot, láttuk, hogy a magyar nemzet dicső jövő felé halad. Mert benne a lélek nem halt el soha sem. És ekkor a mi szivünkben is feléledt a hit, a bizodalom, hogy talpra áll a mi szétszaggatott, bilincsbe vert nemzetünk is, mely, miként Ti, ezer esztendeje volt védő bástyája a nyugati kulturának. Az ellenség a száz éves rabság mellett sem bírta kiölni belőlünk a lelket, tudtuk, hogy a mieink is kovácsolják a fegyvert az új küzdelemre.

Azokról akarunk most Nektek egyet-mást elmondani, akik börtön és Szibéria dacára is a jövőbe vetett csüggedetlen hittel készülődtek az új harcra. Örömmel, büszkeséggel szólunk róluk, a legionáriusokról, akik, — midőn az ellenség kevélyen hirdette világszerte, hogy már meghaltunk, — nem röpke szóval, hanem szuronnyal irták Európa szeme elé a régi jelszót:

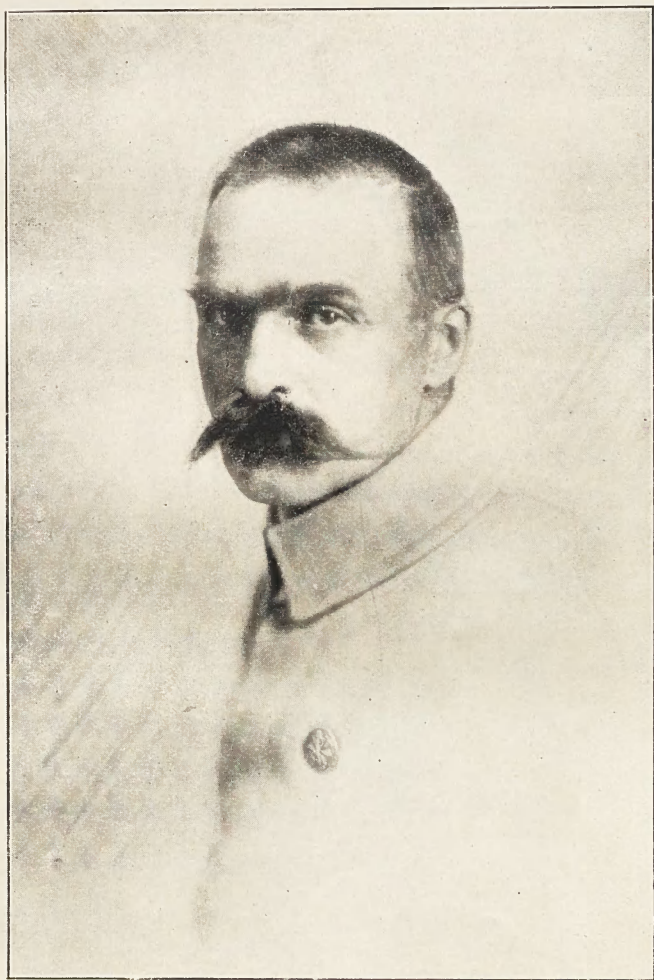
Nincs még veszve Lengyelország!

A légiók keletkezése.*)

Az 1905-iki orosz forradalom, mely a forradalmárok kudarcával végződött, az orosz-lengyelországi lengyel pártok politikájában nagy változásokat idézett elő. Így a leghatalmasabb, a „Nemzeti Demokrata Párt“, mely a forradalomig orosz-ellenes irányzatú volt, szintén szakított politikájával. A párt vezetősége arra a meggyőződésre jutott, hogy fegyverrel semmit sem vivhat ki a lengyelek számára, — mert a forradalmárok sem voltak lengyel-barát érzelműek, — s a megegyezés politikájának terére lépett. És hogy 1908-ban Poroszországban a lengyel-ellenes politika is mindinkább elhatalmasodott, a „Nemzeti Demokrata Párt“ a németeket tekintette a lengyel nemzet legnagyobb ellenségének, és egészen az orosz-barát táborhoz csatlakozott.

A forradalom kudarca a lengyel szociálista pártnál egészen más következményekkel járt. A párt vezeterei — első sorban *Pilsudski* (ejtsd: Pilszudzki) József — arra a meggyőződésre

*) Megragadom az alkalmat, hogy kedves barátomnak, *Bányai Károly* urnak hálás köszönetemet nyilvánítsam lekötelező szíveségéért, amellyel munkám sajtó alá rendezésénél ismételten segítségemre volt.

Pilsudski József brigadéros.

jutottak, hogy a lengyel nemzet szabadsága csak nyílt háboruban vivható ki, és hogy Oroszország csakis egy szomszédos hatalom segítségével győzhető le.

E meggyőződés jegyében mozgalmat indítottak, természetesen Oroszország határain kívül, mert hiszen a legmozgékonyabb elemek kíváncsodáltak az országból, ha ugyan börtönben vagy Szibériában nem sinylődtek. Így indult meg Gácsországban a munka, amelynek célja a lengyel ifjuság katonai kiképzése volt az eljövendő háborúra. Pilsudski megalapította az első „lövész-egyleteket“ (Zwiazki strzeleckie), és munkáját az egyetemi ifjuság lelkesen támogatta. Az egyetemi szociálista (az ugynevezett „függetlenségi haladó“) ifjuság a „Promien“ című folyóiratban hirdette a lövész-egyletek eszméjét.

Ez alatt Orosz-Lengyelországban a nemzeti demokraták russzofil politikája teljességgel csődöt mondott. A legértékesebb elemek otthagyták a pártot. Az első lépést a nemzeti érzelmű ifjuság tette meg: bojkottálta a varsói orosz egyetemet, felkereste a krakói, az ilyvói (lembergi) s más külföldi egyetemeket, „Zarzewe“ című folyóiratában mint „függetlenségi ifjuság“ orosz-ellenes programját hangoztatta, és függetlenül a szociálistáktól, hozzálátott katonai kiképzetéséhez a külön e célra szervezett „Druzyny strzeleckie“-ben (Válogatott lövészek egyletei). Az ifjuság példáját a nemzeti érzelmű munkások követték, s mint a „Nemzeti Munkások Szövetsége“ kiléptek a pártból. Végül kilépett a pártból a parasztság („Nemzeti Paraszt-Szövetség“) és az intelligencia nagy része is. A párt-

ban csak a konzervatív és a megegyezést kereső elemek maradtak.

Az összes nemzeti és szociálista szervezetek titkos gyűléseken és titkos sajtóban lázas tevékenységet kezdtek. A „Nemzeti Munkások Szövetsége”: *Kilinski*, a „Nemzeti Paraszt-Szövetség”: *Polska*, a lengyel szocialisták: *Robotnik* című folyóiratukban agitáltak Oroszország ellen. Ezekhez járult az ifjuság két lapja: a *Zarzewie* és a *Promien*. A főcél volt Lengyelország lakosságát előkészíteni a jövő háborúra, és megnyerni a lövészegyletek eszméje — a harc eszméje számára.

A dolog nem volt könnyű. Oroszország egész állami apparátusával dolgozott ellenük. Száz és száz orosz kém (a hirhedt „Ochraňa”) kutatott a veszedelmes emberek után. Ezer és ezer lengyel ifju jutott börtönbe vagy Szibériába. Akinél titkos folyóiratot találtak, egy évi fogságra ítélték. A folyóiratok, kiáltványok becsempészését három évi börtönnel, terjesztését öt évi, esetleg életfogytig tartó szibériai száműzéssel büntették. A „Nemzeti Munkások Szövetségé”-be és más titkos pártba való tartozást négy—nyolc évi kényszermunkával sújtották, s ennek az elítéltetésnek „törvényes” következménye az életfogytig tartó szibériai száműzés volt.

De hasztalan volt minden rémuralom, hasztalan töltötték meg a börtönöket a lengyel nemzet színe-virágával, a nemzeti munka csak folyt tovább. Az intelligencia, a munkások, az egyetemi hallgatók, sőt a 15—16 éves gimnazisták is sorra beléptek a lövész-egyesületekbe, még

leányok is. Aki csak tehetett, egy-két évre átjött Gácsországba, hogy katonai kiképzést nyerjen.

És a lövész-egyesületekben lázas tevékenység folyt. Szervezetük katonai volt, és aki azokba lépett, katonává lett. Először altiszti, majd tisztiskolákat létesítettek. A tanárok tartalékos, vagy volt magyar-osztrák tisztek voltak, de akadtak szép számmal olyanok is, akik az orosz hadseregben szolgáltak. (Ezért ismerik a legionáriusok oly jól az oroszok taktikáját.)

Akadtak azonban buzgó ifjak, akik soha sem voltak katonák, de úgy elsajátították a katonai tudományokat, hogy most zászlóaljkapitányok és a katonai körök elismerését is érdemelték ki. *Zymirski, Zegota, Norwid, Smigly, Grudzinski*, (ejtsd: Zsimirszki, Zsegota, Szmigli, Grugyinyiszki,) — mind olyan férfiak, akiken egyenruha soha sem volt. Sőt maga a híres *Pilsudski* brigadéros sem volt katona. Mint fiatal egyetemi hallgatót az oroszok Szibériába deportálták, onnan azonban szerencsésen megmenekült, és ettől a pillanattól fogva életét az Oroszország ellen való kiméletlen harcnak szentelte. Az 1905-iki forradalom után Gácsországban telepedett meg, és szervezte a lövész-egyesületeket.

Kik vettek részt ezekben az egyesületekben? Elsősorban az egyetemi ifjuság, a munkások és a kézművesek, de sok más rendű és rangú ember is, ifju és öreg egyaránt. Megható volt látni a szegény munkás embereket, akik minden szabad idejüket fegyvergyakorlással töltötték, akik utolsó fillérjüket is odaadták, hogy csukaszürke formaruhához jussanak, amelyről

annyit ábrándoztak, — és megható volt látni az egyetemi hallgatókat, akik nehéz, kenyérkereső napi munkájuk végeztével pihenés és szórakozás helyett esténként a tiszti iskolában képezték magukat.

A nagy közönség eleinte nem vette komolyan ezt a készülődést. „Fiatalok szórakozása,” — mondogatták, — „egy-két év múlva beleunnak, és vége lesz!” Ámde mult az idő, és a lövész-egyesületek mind jobban fejlődtek, virágzottak. És időközben a „Druzyny Bartoszowe” és a „Sokol”-tornaegyesületek is katonai szervezetekké formálódtak.

1913 októberében, amikor Ponyatovszki József herceg, a nagy szabadsághős halála századik évfordulóján nagy tüntető felvonulásokat rendeztek Krakóban, felvonultak az összes lövész-egyesületek is. A közönség lelkes ovációkkal fogadta e jövődöbéli szabadság-harcosokat, mert bennük Ponyatovszki méltó utódait látta, — utódait annak a Ponyatovszkinak, aki e szavakkal halt meg a csatatéren: „Isten rám bízta a lengyelek becsületét, Istennek adom vissza!” A nemzeti becsületet védeni Oroszországgal szemben és küzdeni a szabad Lengyelországért: ez volt a célja a lövészeknek is.

A szervezkedés nagy anyagi áldozatokat kívánt. A katonai hatóságok például a lövőtereket átengedték, de fegyverekről már maguknak az egyesületnek kellett gondoskodniok. A gácsországi és orosz-lengyelországi függetlenségi pártok u. n. „Ideiglenes Bizottság”-ot (Komisya Tymczasowa) alakítottak, mely gyűjtést indított a „Lengyel Hadi Kincs” (Polski

Ulánusok.

Skarb Wojskowy) megteremtése céljából. És a pénz gyűlt nemcsak a három felé tagolt lengyel földről, hanem Amerikából is. És a külföld lengyelei is, ahol csak lehetett, lövész-egyesületeket alakítottak.

A lövészek két ízben, az 1908/9-iki és az 1912/13-iki európai feszültség idején készülődtek a háborura. A háboru akkor elmaradt, s ezért 1914 júliusában, amikor Magyarország és Ausztria ultimátumot intézett Szerbiához, senki sem hitte, hogy háborura fordul a sor. Az egymást szédületes gyorsasággal követő események félig-meddig készületlenül találták a lövészeket is. Aggodalmak, nagy nehézségek merültek fel. Bátor, elszánt tetterre volt szükség. És Pilsudski véghez is vitte. A lövész-egyesületek a válogatott lövészek egyesületeivel fuzionáltak, és egy válogatott csapattal Pilsudski augusztus 6-án Krakótól északra átlépte az orosz határt. A csapat részint még a hadköteles koron innen levő ifjakkból, részint Orosz-Lengyelországból menekült lengyelekből állott.

A lengyel társadalom minden aggodalma mellett is nagy lelkesedéssel fogadta Pilsudski elszánt lépését. És a lelkesedés még nagyobb arányokat öltött, mikor a reichsrati lengyel képviselők klubjának sikerült az összes gácsországi lengyel pártokat egy „Legfőbb Nemzeti Bizottság”-ba (Naczelný Komitet Narodowy = N. K. N.) tömöríteni az „Oroszország elleni kiméletlen harc” jelszava alatt.

Eleinte Leo Gyula dr. titkos tanácsos, a lengyel klub elnöke állott a Legfőbb Nemzeti Bizottság élén, most pedig *Jaworski* (Jávorszki)

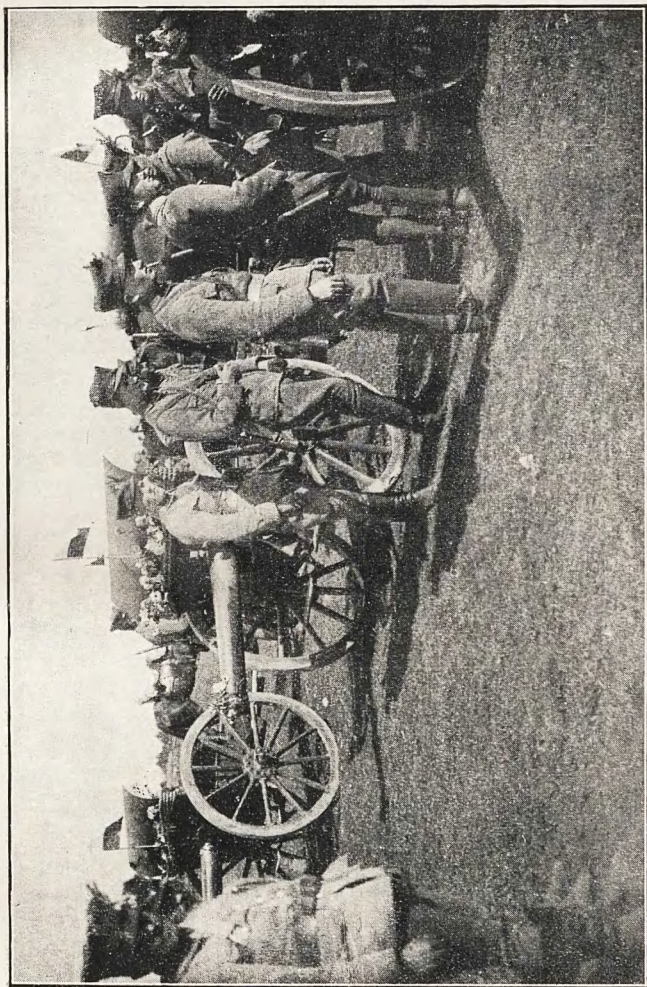
Lipót László lovag krakói egyetemi tanár, reichsrati és tartománygyűlési képviselő az elnöke.

A Bizottság négy osztályra oszlik: elnöki, pénzügyi, szervezeti és katonai osztályra. A katonai osztály élén *Sikorski* (Sikorszki) László alvezredes áll. A szervezeti osztály minden járásba katonai biztost küldött ki, akinek feladatává a toborzást és a pénzügyűjtést tette.

A Legfőbb Nemzeti Bizottság első törekvése az volt, hogy a szabad lövész-csapatokat rendes katonai csapatokká szervezze, és számukra a kombattánsok jogait biztosítsa, mert az oroszok azzal fenyegetődtek, hogy minden elfogott lövészt, mint aféle szabad lövészt, felakasztanak. A magyar-osztrák katonai körök szívesen vették a lengyel csapatok közreműködését, s az ő támogatásukkal szervezte a Bizottság a „Lengyel Légiókat“, amelyekbe első sorban a szabad lövész-csapatokat kebelezte. A legionáriusok katonai esküt tettek. Királyi rendelettel biztosították számukra a kombattánsok jogait, és élükre egy közös hadseregbeli tábornokot, lovag *Baczynski* (Bacsínyszki) vezérőrnagyot állították.

A Legfőbb Nemzeti Bizottság egyuttal kiáltványt intézett a nemzethez, melyben „együttes, egyöntetű erő kifejtésre“ szólította fel a lengyeleket, és arra, hogy lépjenek be a légiókba.

A legionáriusoknak most már csak fegyverre és formaruhára volt szükségük. Fegyvert a hadvezetőségtől kaptak, de minden egyébről a Legfőbb Nemzeti Bizottságnak kellett gondoskodnia, mert hiszen a hadvezetőség csak teljesen felszerelt csapatokat vehetett át. És ekkor meg-

Ágyúüteget indulóban.

mutatta a lengyel társadalom, hogy milyen áldozatokra képes. A városok nagy összegeket szavaztak meg, Ilyvó 1,500,000 K-t, Krakó 1,000,000 K-t, Tarnów 100,000 K-t stb., de magánosok még többet adakoztak, volt aki 50,000, aki 25,000 K-t adott. Legtöbbet a szegény munkás-emberek és a parasztok adtak, mert odaadták utolsó megtakarított fillérjeiket, „csak hogy a légiókat az oroszok ellen vonulni lássák”.

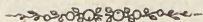
Sohasem felejttem el azt az öreg, őszhajú urat, az 1863-iki szabadságharc vitézét, aki 1000 koronát adományozott a légiók hadi kincsére csak azért, mert élete alkonyán lengyel tűzérséget láthatott, amit ötven év előtt a muszkákkal vívott véres harcban nélkülöznünk kellett.

A toborzás gyorsan haladt. A gácsországiak közül már csak a tizenhét-husz éves ifjak jelentkezhettek, de annál többen jöttek az orosz uralom alatt álló Lengyelországból. A svájci, németországi, belga lövész-egyletek is szép számmal sorakoztak a zászló alá. Sőt kerülő utakon még Amerikából is jött néhány száz. Pár hét alatt két teljes ezred állott fegyverben, nem számítva a Pilsudski vezényelte I-ső ezredet, mely a lövész-csapatokból alakult. E mellett megindult a IV-ik ezred, valamint a lovasság és a tűzéréség szervezése is.

Ünnepies pillanat volt, amikor szeptember 4-én a krakói Blonián a legionáriusok ezrei fölesküdték a legfőbb hadurnak.

Mindenütt, ahol a légiók megfordultak és harcoltak, Gácsországban és Orosz-Lengyelországban, sőt Magyarországon is, önkéntesek csatlakoztak hozzájuk. Bécsből osztrákok is

jöttek a lengyelekkel. Számuk folytonosan nő. Ezidőszerint három pótzászlóaljat nem számítva, 7 gyalogezredük van a megfelelő lovassággal és tüzérséggel, továbbá technikai, egészségügyi csapatjuk és tréningjük. Néhány hét múlva teljes lesz a 4-ik dandár is, s ekkor a Lengyel Légión két hadosztályból, tehát egy egész hadtestből fog állani.

A légiók Lengyelországban.

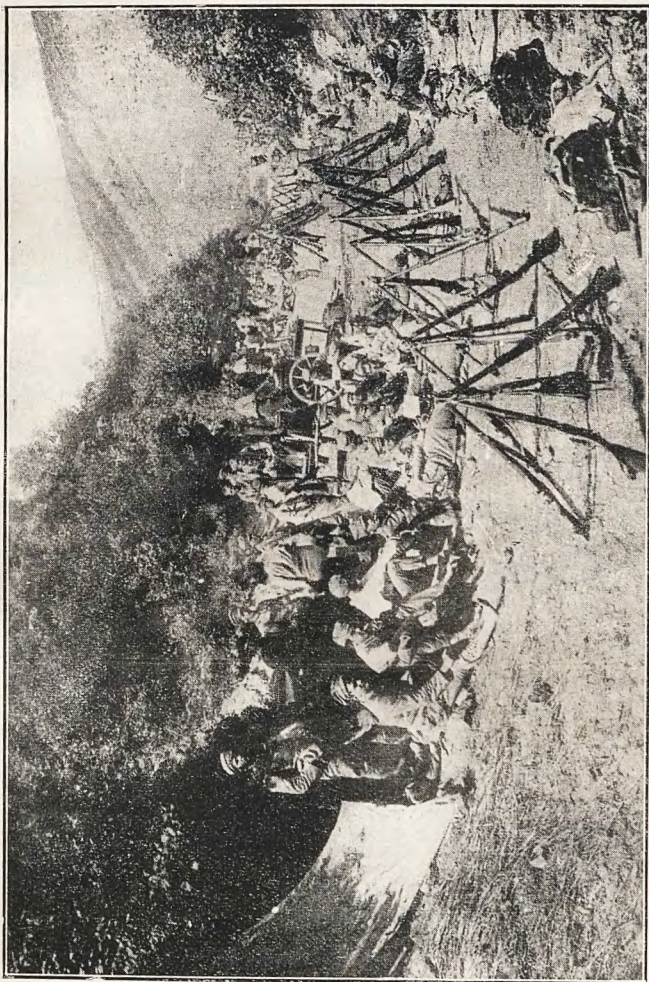
Pilsudski csapatai, melyek augusztus 6-án átlépték a határt, gyorsan nyomultak előre. Az orosz csapatok mindenütt elfutottak előlük, úgy, hogy 110 kilométeres menetelés után, minden ellentállás nélkül augusztus 12-én bevonultak Kielcére. Délutáni két óra körül volt az idő, mikor a három lövész-század bemasírozott a városba. A lakosság nagy lelkesedéssel fogadta őket. A bátor fiuk tüstént megszállták a kórmányzósági palotát és a pályaudvart, a börtönből pedig kieresztették a politikai foglyokat. Ámde már négy órakor jelentették az előőrsök, hogy nagyobb orosz csapat közeledik. Csakhamar gépfegyveres páncélos autó jelent meg a pályaudvar előtt, melyet azonban a lövészek rövid harc után ártalmatlanná tettek. Pilsudski csekély számú lovasával kizavarta a városból a kozák előcsapatot, de észrevéve, hogy észak felől nagyobb orosz sereg közeledik, visszavonult Kielcéről a szomszédos Czarnówekre, a honnan könnyebb volt a védekezés, s a hol az éjszakát is töltötték.

Másnap reggel megkezdődött a harc. A lövészek, akiket csak a Deutschmeisterek kerékpáros osztálya támogatott, a tulerővel szemben

nem tarthatták magukat, (az oroszoknak tűzér-ségük is volt), s lassan egész a Nidáig vonultak vissza. Felrobbantották a folyó összes hidjait, és a jobbpártot szállották meg. Augusztus 14-én az oroszok folytatták a támadást. Ifju lövé-szeink keményen állták a tüzet, mikor pedig egy magyar-osztrák üteg segítségükre jött, olyan heves támadásba mentek át, hogy az ellenség jobbnak látta visszavonulni. És 15-én, hogy egy közös hadseregbeli lovas hadosztály jelent meg Kielcénél, az oroszok kiűritették a várost és a környékét is egészen a Kamienna folyóig.

Ez a csata, amelynek középpontja Brzegi (Bzsegi) helység volt, mentette meg Jedrzejów (Jendzsejów) városát is, ahol a lövészeket lelkesen fogadták, és ahová az orosz parancsnok „bün-tető expediciót” menesztett azzal a szigorú pa-rancscsal, hogy a várost földig le kell rombolni „minden áron”. Ez a parancs csak amolyan jámbor óhajtás maradt a Brzegi mellett vívott csata következtében. A lövészek újra bevonul-tak Kielcére a lakosság örömrivalgása közepette. És itt tudták meg, hogy az orosz tisztek, akik előzően csak per „banda” beszéltek róluk, most, e csata után, a legnagyobb elismerés hangján szóltak vitézségükről és Pilsudski tehetségéről.

Kielcén három hétig maradtak, és ezt az időt kiaknázták politikailag is, katonailag is. Politikailag, mert az egész megszállott területen lengyel közigazgatást rendeztek be, és katonai-lag, mert itt szervezték a lovasságot. *Prazmowski*, a ki *Belina* álnév alatt harcol, néhány nap alatt két svadront alakított, természetesen a kozákok-tól zsákmányolt lovak felhasználásával.

Pihenő.

Kielcén értesültek arról, hogy a Legfőbb Nemzeti Bizottság légiókat szervez, és Pilsudski lövész-csapatait a légiók I-ső ezrede gyanánt kebelezte be Pilsudski ezredes parancsnoksága alatt. Mindjárt az első napokban annyian jelentkeztek, hogy létszáma hat zászlóaljra rugott.

A három hét elteltével az ezred észak felé nyomult előre, és Belina ulánusai már Radom körül portyáztak. Hanem, hogy a második ilvói csata után általános visszavonulás következett, Pilsudskinak is vissza kellett vonulnia ezredével. Szeptember 9-én jött a parancs, és 10-én vonult ki az ezred Kielcéről Sosnkowski (Szoszknovszki) alezredes vezetése alatt. Maga Pilsudski a hátvéddel visszamaradt, és csak a trén elvonulása után hagyta el a várost, a szép Kielcét, nehéz szívvél bár, de nem csüggedve.

Az ezred gyors meneteléssel Morawicán, Chmielniken, Stopnicán át Szczucinra vonult, és a derék fiuk ezt a roppant fáradságos utat vidáman, nótázva tették meg. A német csapatok, amelyek velük masiroztak, ámulva nézték őket. Ezért a menetelésért hadsereg-napiparancsban kaptak dicséretet.

Szczucinban az ócska Werndl-puskával felszerelt zászlóaljak mannlichert kaptak.

Szeptember 16-án azt a parancsot kapta az ezred, hogy a Visztulának a Dunajec torkolatától Strojcow községig terjedő szakaszát fedezze. És Pilsudski teljes tizennégy napon át tartotta a Visztula partját, néha husz kilométernyire is nyomult előre, és úgy taktikázott, hogy az ellenség azt hitte, nagy haderő áll az

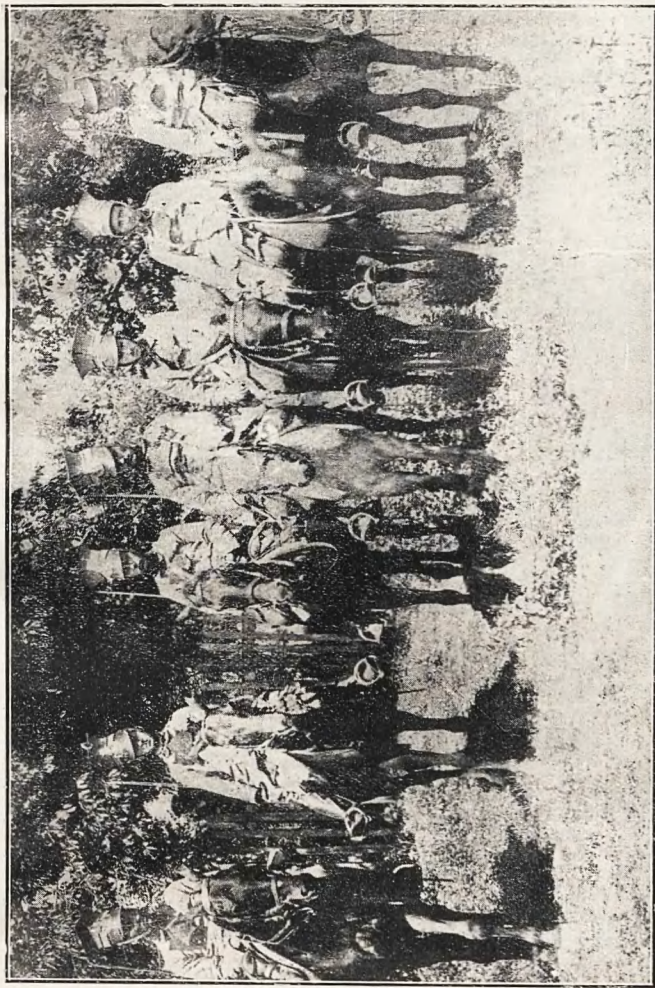
ezred mögött. Az oroszok abba is hagyták az offenzívát.

Nap nap mellett kisebb ütközeteket vívtak, amelyek az oroszok számbeli tulereje mellett is győzedelmesen végződtek. Különösen Nowy-Korczyn elfoglalása és a czarkowai ütközet emelkedik ki ezek közül.

Nowy-Korczynról az oroszokat a szó szoros értelmében öt ember zavarta el. *Orlicz* (Orlics) ulánushadnagy négy emberével meztelenül átszta a Visztulát, (éppen csak a fegyvert vitték magukkal) és az éppen fehérműit mosogató kozákokat oly hirtelenül támadta meg, hogy nagy részük elszaladt. Az éjszaka folyamán aztán nagyobb légíőbeli csapat vonulhatott be Nowy-Korczynba minden akadály nélkül.

Egyáltalában a Szczucin körül vívott harcokban különösen a Belina-ulánusok tüntették ki magukat hallatlan vakmerőségükkel. Megesett, hogy egy előőrsi szolgálatra kiküldött ulánuszakaszt három szotnya kozák fogott körül, a vakmerő fiuk karddal nyitottak utat maguknak, egy ulánus azonban mégis benn rekedt a gyűrűben. Mindamellett nem adta meg magát. Pisztolyával egymásután öt muszkát terített le, a hatodik golyóval pedig főbe lőtte magát.

Kemény ütközetet vívtak Czarkowánál, amelynek kastélya arról nevezetes, hogy a hős Kosciuszko több napig lakott benne. Két orosz svadron gépfegyverekkel és ágyukkal támogatva megtámadta *Młot* harminc főből álló szakaszát. A légionáriusok már-már visszavonultak, amikor az alig tizenkilenc éves *Grubinski* a „*Jeszcze Polska nie zginela*” (Nincs még veszve Lengyel-

Belina ulánusai.

ország) kezdetű dalba fogva, ellentállásra buzdította társait. Még a sebesültek is harcoltak. Az oroszok támadását visszaverték, s mikor estefelé segítség érkezett, az oroszok teljesen visszavonultak, noha még mindig tulerőben voltak. Grubi-ski nyolcadmagával hősi halállal halt.

A második magyar-osztrák offenzíva idején Pilsudski ezredével Radom felé nyomult előre. (Ekkor a légiónak már két ütege is volt.) Radomnál az ezred kétfelé vált. Négy zászlóalj Pilsudski vezetése alatt Demblin (Ivángorod) felé vette útját, két zászlóalj pedig, a II-ik és a IV-ik, Radomon keresztül Varsónak tartott. A II-ik zászlóalj a huszonnyolc éves *Norwid* őrnagy vezetésével el is jutott Varsó alá, ámde ekkor már elrendelték volt a visszavonulást, és a légió egész Kaliszig volt kénytelen visszahúzódni, ahonnan aztán Krakóba tért. Noha a visszavonulás roppant fáradalmakkal járt, (megesett, hogy 60 kilométert is tettek meg naponta, a lovassággal haladva), mégis teljes rendben értek Krakóba. A IV-ik zászlóalj *Wyrwa* vezetésével csak a Pilicán tul levő Niedabyl faluig jutott, és két győzedelmes ütközet után a már visszavonuló németekkel együtt szintén visszavonulni volt kénytelen.

Ez alatt Pilsudski eljutott Demblin (Ivángorod) alá. Október 22-én, amikor pozícióit elfoglalta, a csata már folyt. Tüstént offenzívába lépett. A III-ik zászlóalj a *Smigly* álnéven harcoló *Rydz* vezetése alatt kétszer intézett szuronyrohamot az orosz hadállások ellen, és sikerült is neki a tulerőben levő ellenséget legyűrni, és számos foglyot ejteni.

Október 23-án a zászlóaljak egész nap a tűzvonal mögött maradtak, de estére aztán a magyar-osztrák tüzérségtől támogatva, megrohanták az oroszok pozícióit, és be is vették. Ez alkalommal különösen a *Zymirski* vezette I-ső zászlóalj tűnt ki. E támadásnál a tisztek az első sorban küzdöttek, ezért sebesültek meg annyian, köztük *Zymirski* őrnagy, a legjobb tisztek egyike, és helyettese, *Grudzinski*.

A következő napon a III-ik zászlóalj támadott, és *Smigly* (Rydz) oly bravurosan vezette embereit, hogy a hadosztályparancsnok napi-parancsban megdicsérte.

Legkeményebb napjuk október 26-ika volt, mert hadállásukat az oroszok nehéz mozsarakkal lőtték. Ebben a tüzesőben Pilsudskit is érték shrapnellszilánkok, és csak a véletlennek köszönhető, hogy nem sebesítették meg. Az explózió a földhöz vágta ugyan, de ő, mintha misem történt volna, tovább vezérelte csapatait. A hat napig tartó véres csatában a veszteség elenyésző volt.

Október végén, amikor a szövetséges hadseregnek új csoportosítását rendelték el, Pilsudski ezrede is visszavonult Demblin (Ivángorod) alól Dankl seregével. A legionáriusok a hátvédet alkották és mintaszerű rendben értek egész Zawadowig. Itt elsáncolták magukat a nyert parancs folytán, de a csatában, mely november elején Kielce körül folyt, nem vettek részt. Egyesülve a IV-ik zászlóaljjal, az egész sereggel Wolbromba húzódtak, s itt kezdték meg híres felderítő szolgálatukat.

A november 9-éről 10-ére virradó éjjelen

Pilsudski három zászlóaljjal (I. III. V.) Ulina Mala faluba hatolt, oly nesztelenül, hogy a Krakó felé igyekező orosz hadtestek észre sem vették. A környékbeli helységeket már mind ellepték az oroszok, egyedül Ulina Mala volt még üres. Csakhamar azonban megtudták ottlétüket, és a mintegy 12 kilométernyire táborozó 60.000 orosz körülzárta a falut. És Pilsudski az éj leple alatt oly ügyesen vezette ki zászlóaljait a kelepcéből, hogy egyetlen embert sem vesztett. A vakmerő vállalkozás nagy eredménnyel járt. Nemcsak elfogta az összes orosz előőrsöket, hanem megállapította az oroszok számát, menetirányát, célját. Ezért a hadsereg főparancsnoka, Frigyes kir. herceg, november 15-én a lengyel légiók brigadérosává nevezte ki. Megjegyzendő, hogy ezrede időközben dandárrá növekedett, most már 8 zászlóaljból állott, melyhez 2 úteget és 1 svadront is osztottak.

Mikor Pilsudski a három zászlóaljjal Ulina körül a felderítő szolgálatot végezte, a IV-ik és VI-ik zászlóalj *Wyrwa* és *Fleszar* vezetésével két úteggel együtt Krzywoplotynál (Wolbrom mellett) foglalt állást. November 16-án az orosz tüzérség harcot kezdett, és szórta a tüzet az egész magyar-osztrák frontra. Délután a legionáriusok támadásba mentek át, s ezt sikeresen folytatták 18-án is. Ekkor a VI. zászlóalj tulajágosan előrenyomult és nagy veszedelembe jutott. Két orosz ezred összpontosította rá tüztét, visszavonulásra pedig még csak gondolni sem lehetett, mert maga a visszavonulási vonal is erős tűz alatt állott. Ekkor a légió tüzérségének parancsnoka, *Brzoza* (Bzsoza) kapitány rászánta

magát, hogy feláldozza a két üteget, csak hogy a zászlóaljat megmentse. Az egyiket dombon, a másikat a nyílt mezőn állíttatta fel, s noha csak régi, kis kaliberű, kis távolságra hordó hegyi ágyukkal dolgozhatott, oly gyilkos tüzet zuditott az oroszokra, hogy azok kénytelenek voltak felhagyni a lövöldözéssel, és Fleszár zászlóalja rendben visszahúzódhatott. Másnap az elfogott oroszok érdekes dolgokat beszéltek el. Brzoza tüzelése oly hatásos volt, hogy a tisztek sorra elfutottak, és volt egy század, amelyből mindössze három ember menekült ép bőrrel. A krzywoploti ütközet a légiók történetének legszebb lapjai közé tartozik annál is inkább, mert mindössze két zászlóalj vett részt a küzdelemben, nagyobbára Orosz-Lengyelországból való ujoncok, akiknek ez volt a tüzkeresztségük. Sokan elestek, és abban a földben alusszák örök álmukat, amelynek felszabadításáért fogtak fegyvert. Köztük Paderewski Szaniszló, a világhírű zongoraművész öccse is, és Medynski Jenő, akit abban a pillanatban ért a gyilkos golyó, mikor „Jeszcze jeden mazur dzisiaj . . .” (Még egy mazurkát máma . . .) kezdetű ősrégi nótába kezdett.

Pilsudski Krakóban gyűjtötte össze csapatait, és Suchára vonult egy kis pihenőre. De nem sokáig pihenhetett, mert már november végén Limanova felé rendelték.

Az emlékezetes limanowai csatában a legionáriusok fényes tanuságot tettek katonai értékükről.

A parasztok, birtokosok, zsidók, — mindenki támogatta őket. Egyik ezrednek sem vol-

Tüzérség.

tak oly biztos értesülései, mint a légióknak. A hegyvidéki parasztok (górálok) életük kockáztatásával kikémlelték az oroszok hadállásait, és minden mozdulatukról pontos, megbízható jelentést hoztak. A leányok enni-inni valót hordtak a rajvonalba, ami végre is nem volt csuda, mert hiszen testvéreik, fiaik harcoltak ott a zsarnokság ellen.

Csupán egyetlen epizódot jegyzek fel. Marcinkowicénél megsebesült egy légionárius. Egy parasztember bevitte házába és ápolta. Másnap kozákok értek a faluba, és épp abban a házban kérdezősködtek, vannak-e itt osztrákok. „Van egy”, — felelte nyugodtan a parasztember, — „de kolerás, szegény!” A muszkák ész nélkül odébbálltak.

Első összecsapásuk Chyzówka faluban volt, ahol egy orosz ulánus svadront fogtak el a vezérkarral együtt. Chyzówkáról Jurkówba vonult az ezred, és Jurkówról a III-ik zászlóalj *Slaw* vezetésével Stopnice Królewskién át Limanowára, kikergette az orosz előőrseket, és elfoglalta a várost. Két nap múlva az oroszok nagy tulerővel és tüzérségtől is támogatva megtámadták Limanowát, s a zászlóalj, amelynek még gépfegyvere sem volt, egy egész napi véres harc után Lososina helységbe huzodott vissza, ahol erősítést kapott. És hogy az I-ső zászlóalj Tymbarkot az ellenségtől megtisztította, az egész ezred előrenyomult.

December 5-én a négy zászlóalj Marcinkowicéig jutott, és itt kezdődtek a legvéresebb csaták.

A hadsereg főparancsnoksága éjjeli táma-

dást tervezett Nowy Sacz (Novi Szoncs-Uj Szandec) ellen, és Pilsudskinak kellett elsőnek támadni. Éjszaka Belina ulánusai átkeltek a Dunajecen, és két doni kozákszotnyát vertek szét. A foglyoktól megtudták, hogy két orosz hadtest tart Nowy Sacz felé, s így a város megtámadása egyelőre lehetetlennek látszott.

Éjszaka a légionáriusok a Dabrowáról Nowy Saczra vivő uton orosz trént vélték észrevenni, melyet Brzoza tüzérsége rögtön löni kezdett. Mikor aztán Belina ulánusai hajnalban ismét átkeltek a Dunajecen, kisült, hogy nem tréncsapattal, hanem egy egész hadtesttel állanak szemben. A gyilkos tűz ellenére is az ulánusok csak akkor vonultak vissza, amikor a közeli orosz ágyúüteg valamennyi emberét leterítették.

Az oroszok látva, hogy mindössze néhány ezer emberrel állnak szemben, megtámadták a légionáriusokat. A helyzet legsúlyosabb volt a Marcinkowice-Rdziostow vonalon, ahol a III-ik zászlóalj harcolt. A támogatására küldött I-ső zászlóaljbeli század a leggyilkosabb tűzbe került, s parancsnoka *Milko* százados is hősi halállal halt. Pilsudski négy óra hosszat harcolt egy orosz hadtesttel, majd visszahúzódott Pisarzowicere, onnan aztán a következő napokban előrenyomult, és részt véve a limanowai döntő csatában, a magyar-osztrák sereggel Nowy Saczra hatolt.

A limanowai csata után Pilsudski légiójával Nowy Saczon pihenőt tartott. A lakosság nagy lelkesedéssel fogadta a bevonuló hadsereget, de különösen „a lengyel honvédeket”, a légionáriusokat és Belina ulánusait.

A Karácsony szent ünnepét azonban már

Ulánustiszt.

nem tölthették a vendéglátó városkában, mert a hadvezetőség Zakliczynre rendelte őket. Nehéz szívvel vettek búcsút a várostól, s a város tőlük. A leányok virággal diszitették fel az ifju harcosokat, a lakosság könnyezett, mikor a „Hej, lövészek...” induló hangjai mellett tovavonultak...

December 22-én már ismét tűzben voltak, mely egész 26-áig tartott. Ekkor semmisítették meg a benderi gyalogezredet, mire az orosz hadvezetőség legkülömb csapatait, a szibériai lövészeket küldte ellenünk. Ezt a csatát *Sosnkowski* alezredes ujévi napiparancsa örökitette meg a leghivebben eképpen:

„Katonák!

A csata, melyet 1914. évi december 22-én kezdtetek Lowczówek és Meszna Szlachecka magaslatain, a legnagyobb volt mindama csaták között, amelyekben idáig a Légiók I-ső ezrede részt vett. Kitünő orosz gyalogsági divízióval akadt dolgok, melyet különlegesen ennek a frontnak az áttörésére rendelték ki. A sikerben bizó ellenséggel volt dolgok.

Soraink fölkerekedtek a harcba. Elsőnek régi gárdánk, Smigly őrnagy osztagjai mentek a tűzbe, feltartóztatlan rohamban törtetve előre. Részleteiben e rohamot ügyesen és derekasan Hervin és Bukacki parancsnokok vezették, az első kitartással nyomult előre az ellenség erős tüzelése közepette, a másik ügyesen átkarolta az ellenfelet, elfoglalt három drótsővénnel megerősített árkot, és sok foglyot ejtett.

Este már ti voltatok urai a pozícióknak,

amelyeken még néhány órával azelőtt az ellenség triumfált.

A parancsnokok felelősséggel teljes készsége, a közvitézek nemes bátorsága, s mind emezek, mind amazok vitézsége nem engedte, hogy feladatunk pusztá teljesítésével beérjük. Az I-ső ezred portyázói folytatva az üldözést, az ellenség megszállta területre hatoltak. Itt a 8 emberből álló járőr Swiderski altiszt vezetésével elfogta a benderi gyalogezrednek csaknem egész törzskarát, nevezetesen 1 alezredest, 2 századost, 2 főhadnagyot, 2 hadnagyot, valamint további számos foglyot.

A küzdelem második napja, december 23-ika, frontunk kifejlődésével telt el, miközben imitt-amott mind hevesebb összeütközések történtek.

Mialatt a jobbszárny Ryłski zászlóaljával keményen előrenyomult, a balszárny Olszyna, Grudziński, Piskor osztagjaival visszaverte az ellenség rohamait, súlyos veszteségeket okozva neki.

A szakadatlan küzdelem második napján elfogyott municiónk és élelmünk. Az elsőt részben az ellenségtől zsákmányolt fegyverekkel pótoltuk, az élelmet pedig a győzelem után való leküzdhetetlen vágy kellett, hogy pótolja.

December 24-ike erő kifejtés dolgában nem maradt vissza az előző napok mellett. A harc vonalak 30—40 lépésnyire voltak egymástól. Hasztalan tombolt az ellenséges tüzéség ágyutüze, frontunk állta, belevonva a küdelembe az összes tartalékokat. Az ellenséges harcvonalat újabb és újabb pihent osztagok erősítették.

Katonák! E napon tanusított szívósságtokkal, keménységekkel és vitézségekkel méltókká lettetek azokhoz, akiknek dicsősége ragyog fegyvereitek előtt. Bizonyságát adtátok annak, hogy nincs az az erőmegfeszítés, nincs az az áldozat, amelyet ne hoznátok, amikor az ellenség megtörni akar benneteket, ti pedig győzni akartok.

Az ellenség megtudta, mit jelent az, áttörni akarni a lengyel frontot, midőn rohamot intézett hadállásunk centruma ellen, mert Bojarski parancsnok derekas kontrarohamától visszaveretve, rendetlenül visszavonult, néhány tucat foglyot hagyva hátra.

Az esti parancs visszavonta vonalunkat állásaiból, hogy egy órára rá ismét odaszólítsa. És ti visszatértetek, és szuronnyal vetettétek ki imitt-amott az ellenséget régi állásaitokból.

Visszaverve 16 muszka rohamot, eltávoztunk, hátrahagyva 100 elesettet, — az ellenfél nem kevesebb mint 4000 sebesültet és halottat vesztett a lowczóweki harcokban. Eltávoztunk, magunkkal vive 600 foglyot, köztük 18 tisztet.

Katonák! A lowczóweki csatában olyan vitézségről tettetek tanubizonyságot, mely tisztelettel hatja át a hadsereget irántatok, s melyért az ellenség a halottak és sebesültek halmaival kénytelen fizetni. A ti hadi ténykedéstek életre kelti a lengyel fegyverek régi tradícióit. A lengyel harcok és fáradalmak ez ősrégi és örökké élő dicsősége nevében a mai parancs beigtatja a Lengyelországért elesett hősök kimerithetetlen névsorába *Kuba-Bojarski*, az I-ső zászlóalj parancsnokának, *Slomka*, az I-ső zászlóalj

parancsnok-helyettesének, *Nie'ski*, az I-ső zászlóalj 2-ik százada századosának, *Zagórski*, a II-ik zászlóalj parancsnokának, *Król-Kaszubszki* szakaszparancsnok, *Kedzierski*, valamint mind ama vitézek nevét, akiknek emlékét örökké fogja őrizni a Haza.

A parancsnokság nevében Isten hozzádot mondva a sebesülteknek és kívánva, hogy mihamarább térjenek vissza, köszöntelek benneteket, katonák, a csatatéren elesett I-ső ezredbeli közvitéz, *Lubon* szavaival:

Éljen Lengyelország! Előre légionáriusok!"

A lowczóweki csata a legvéresebb csaták egyike volt, amelyekben Pilsudski dandára részt vett. Az oroszok annál hevesebben támadtak, mert tudták, hogy a „lázadók“ állnak szemben velük. És miként parancsnokságunk megállapította, még a dum-dum lövedékek használatától sem riadtak vissza. Így *Manasterski* főhadnagy is dum-dum golyó ütötte sebébe halt bele Budapesten.

Legfájdalmasabb vesztesége volt a légiónak *Bojarski* (Kuba) őrnagy eleste, aki *Zymirski* után vette át az I-ső zászlóalj parancsnokságát, és egyike volt a legjobb tiszteknek.

Az elesett hősök sorában ott volt *Urzupis* Jenő tiszt, továbbá *Wysznacki* János és *Kamienski* Kázmér altisztek, akik a lövész-egyletek szervezése körül vezető szerepet vittek. Legmeghatóbb volt *Kamienski* halála, aki *Lubon* néven szolgált. Mikor látta, hogy a sebéből előtörő vért nem bírja elállítani, ereje végső megfeszítésével az ellenségnek rontott és kiáltotta: „Éljen Lengyelország! Légionáriusok

A Nida-mentén.

előre!" És ekkor furódott fejébe egy másik golyó.

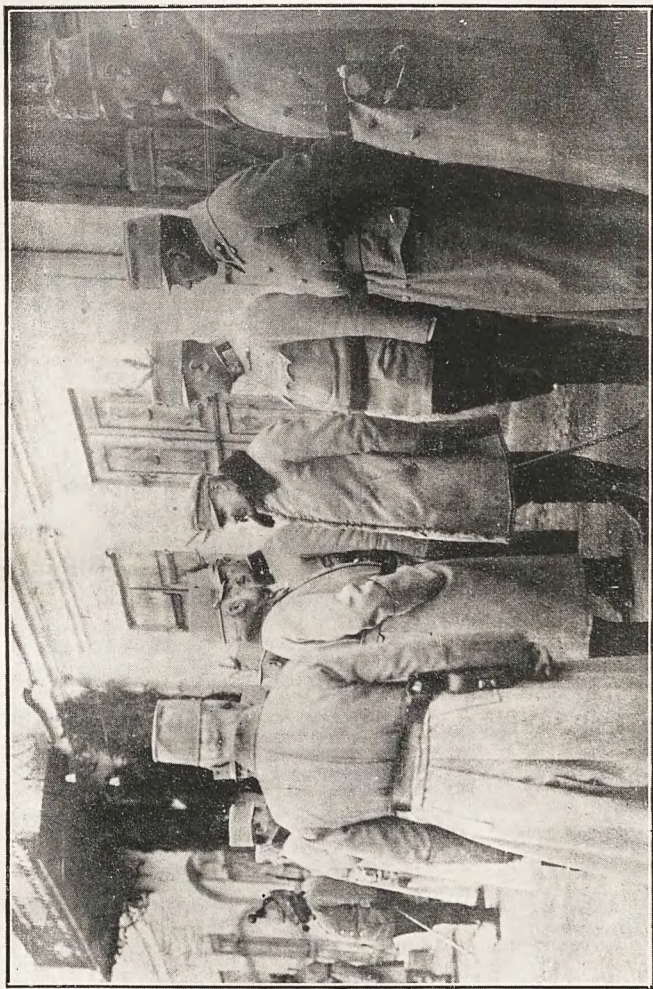
Król-Kaszubski hadnagy sebesülten orosz fogságba esett. Az oroszok ismerték, tudták, hogy jelentékeny részt vett az orosz-lengyelországi orosz-ellenes szervezkedésben, gondosan ápolták, és mikor felépült, hadi törvényszék elé állították, mely halálra ítélte. Az ítélet után azzal biztatták, folyamodjék a cárhoz kegyelemért. Król-Kaszubski azonban büszkén visszautasította az ajánlatot, és hősi lelkét azzal a kiáltással lehelte ki, amellyel apáink és nagyapáink véreztek az orosz zsarnokság ellen vívott százados küzdelemben: „Nincs még veszve Lengyelország!”

A legionáriusok hősiességükkel a legnagyobb elismerést aratták. A hadosztály-parancsnok a csata után kiadott parancsában a légió parancsnokának, tisztjeinek és legénységének rendkívül hősiességéért, magatartásáért, amellyel a cs. és kir. hadsereget támogatták, „a legmagasabb szolgálat nevében legmélyebb elismerését és köszönetét” nyilvánította. Ljubicic hadtestparancsnok kereken ajánlotta, hogy a légió térjen pihenésre, mert rászolgált, és 149-et kitüntetésre terjesztett fel. Hasonlóképpen elismerését fejezte ki Ferdinánd kir. herceg, a IV-ik hadsereg parancsnoka is.

Január első napjaiban a légió pihenni tért Kentybe. E néhány heti pihenőt Pilsudski arra használta fel, hogy dandárát újjá szervezze. Februárban az I. és V. légiós-gyalogezredből álló dandár Lengyelországba vonult, és ott a Nida partján elsáncolt állásokat foglalt el, ahol

rövidesen Frigyes kir. herceg, a hadsereg fővezére tisztelte meg látogatásával. A légionáriusok május elejéig maradtak Pinczów és Jendrzejów között, és csak kisebb ütközetekben vettek részt, amelyek ott állandóan folytak. E csatározások során történt a híres Nidán-tuli ekspedíció, amelyet Wojsznar főhadnagy vezetése alatt az első ezred 3-ik százada hajtott végre május 3-án, az 1791-iki nevezetes lengyel alkotmány születése napján. Este féltíz tájban a század nagy csöndesen átkelt a Nidán, elfogta az orosz előőrsöket, berontott az ellenség lövészárkába, s az oroszok csak akkor ébredtek tudatára annak, hogy mi történt, amikor mindnyájan — hatvankét ember — a lengyelek foglyai voltak. Mire a többi lövészárkokban riadóra került a sor, Wojsznar századával és foglyaival már tul volt a Nidán, és tizenegy órakor, anélkül, hogy egyetlen embert vesztett volna, hogy egyetlen töltenyt kilőtt volna, visszatért állásába. — Május 11-én a tarnow-gorlicei csata következtében az oroszok megkezdték a visszavonulást a Nida-frontról. A Pilsudski-dandár, átkelve a Nidán, gyors menetelésben üldözte az ellenséget. A nép nagy örömmel köszöntötte a légionáriusokat a szép szandomierzsi földön. Akkor és a rákövetkező hetekben oly sok önkéntes lépett a Légióba, hogy Pilsudski egy ezred — a későbbi VII. légiós-ezred — szervezését kezdte meg.

Május 16-án a dandár részt vett az új nagyobb csatában, mely Konary és Klimontow között fejlődött ki. A kemény küzdelem tíz napig tartott. Az oroszok új nagy tartalékaikat

Frígyes kir. herceg megszólítja Pilsudskit.

vetették a harcba, s az osztrák-magyar offenzíva e helyen rövid időre megállott. A légio azonban az egész magyar-osztrák hadosztállyal, amelynek kötelékében harcolt, ura maradt a csatatérnek. E harcokat Pilsudski brigadéros napiparancsa rajzolja a legjobban :

„Katonák! A Konary mellett vívott több napos harc nemcsak a viszonylagosan nagy veszteség miatt volt érzékeny, hanem azért is, mert sem nem egymás oldalán küzdöttünk, sem az eredmény nem volt olyan, hogy a katonai sziv örvendezhetett volna.

Egészen kezdettől fogva a hadosztály tartalékában lévén, a tartalék gyakori sorsa volt osztályrészünk : — szerteszórattunk nagy területen, s úgy mentünk a front különböző részeinek támogatására.

A legnehezebb és legkellemetlenebb feladat az I. ezred III. és a Herwin-féle zászlóaljra esett, amelyek a leginkább fenyegetett térrészen álltak. Büszkeséggel kell kiemelnem a kipróbált III. zászlóalj magatartását, mely zászlóalj nehéz harcok és khaosz közepette az egyetlen zárt csoport maradt bizonyos ideig a hosszú fronton.

A III. zászlóalj a morálisan legsúlyosabb viszonyok között hőiesen viselkedett, s minden lépését mind a saját, mind az ellenség vérével bőségesen jelölte. Jelen paranccsal e zászlóalj minden tisztjének és katonájának mély köszönetemet nyilvánítom az egész osztag nevében ama bizonyítékért, mely szerint a lengyel katona a legsúlyosabb körülmények közt is, ha már a

csatát nem nyerheti meg, becsületét meg tudja védeni.

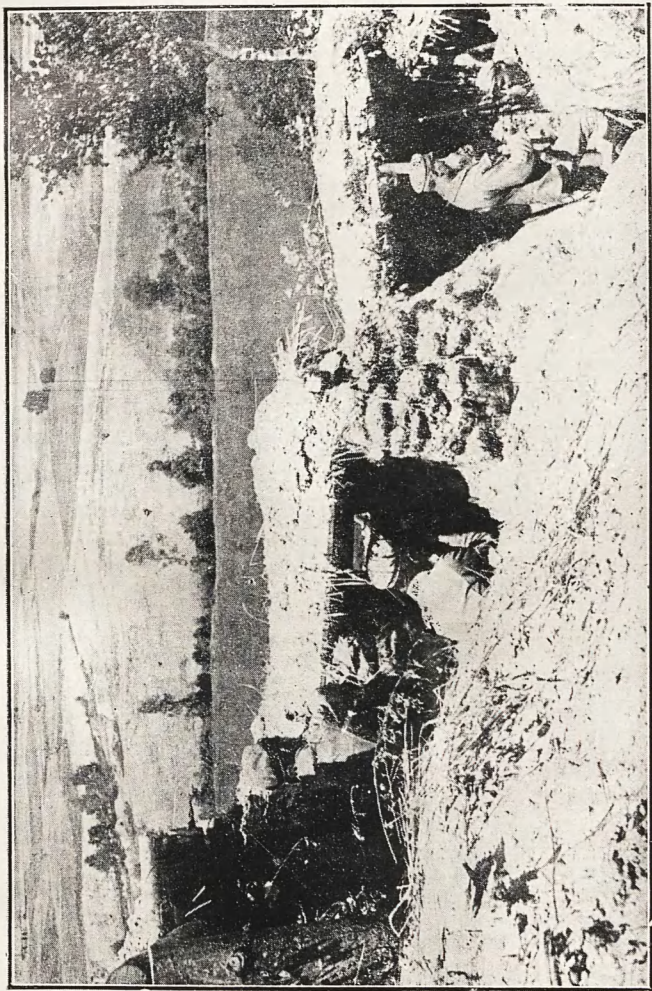
Jóval szerencsésebb körülmények közt harcolt az V. ezred, melyet a sors nem tagolt szét. Ez ezred I. zászlóalja részt vevén az opatowi műut megrohanásában, elsőnek ért az ellenséges fedezékekhez, és géppuskákat zsákmányolt és foglyokat ejtett. A II. zászlóalj a Przepiorów ellen intézett roham során adta bizonyítékát ép morális erejének: több órán át állta az ellenség közeli, rendkívül erős tüzelését, és csak a parancs vétele után vonult vissza.

Az I. ezred I. zászlóalja a Przepiorów elleni rohamnál a II. zászlóaljjal együtt kitarított egész a visszahívásig, azután pedig a Kamieniec elleni bravuros rohammal több száz foglyot ejtett.

E harcok mély nyomot kell, hogy hagyjanak lelkületünkben. Kitünő iskola gyanánt szolgáltak éppen az által, hogy a velünk szemben támasztott igények nagyobbak voltak, mint máskor; csaknem minden tiszt és minden katona megtanulta, hogy ténykedését összhangzásba hozza környezete ténykedésével, s egyszersmind bizonyítékát adta annak, hogy nincs az a helyzet, amelyből a jó katona becsülettel ne juthatna ki.

Az egyes katonák által véghez vitt sok hőstett közül csak azokat említem meg parancsomban, amelyek különösen rászolgáltak a kiemelésre.

1. Smigly-Rydz őrnagy nemcsak maga tartott ki a morális szempontból fölötte kellemetlen állásában, hanem a kozinieci erdőcskéért vívott küzdelemben újabb tanubizonyságát adta

A klimontovai harcokból.

rendkívüli hősiességének és nyugalmanak a legnagyobb veszedelem közepette. Az őrnagy érdemének tudom be, hogy az I. ezred III. zászlóalja nem roskadt le az átlagos katona morális erejét jelentékenyen fölülmuló feladat véghezvitelénél.

2. Zarski-Radonski, az I. ezred III. zászlóaljának hadnagya, rendkívüli bátorságának adta tanujelét a kozinieci erdőcskéért vívott harcban; a géppuskák közeli pokoli tűzében maga hordta és osztotta szét a municiót a tűzvonalban. Addig tartott ki, míg súlyos fejsebet kapott.

3. Dorobczyński, az I. ezred III. zászlóaljának hadnagya, szakaszát a legnagyobb tűzben ellenrohamra vezette a már erősen elsáncolt ellenséggel szemben. Elfoglalta a sáncokat és tisztestül 85 embert fogott el.

4. Tunguz-Zawislak, az V. ezred zászlóaljának hadnagya, a Swojków elleni roham során elsőnek rontott az orosz fedezékeknek, miközben néhány tucat foglyot ejtett és 2 géppuskát zsákmányolt.

5. Kolodziejski, a Fleszar-féle zászlóalj hadnagya, előörsön éjszakának idején megtámadtatván egy egész gránátos-század által, gránátrobbanástól megsebesülten (több seb) vitéz szuronyrohammal zászlóaljához vezeti őrcsapatát.

6. Danko György, az I. ezred I. zászlóaljának őrmestere, május 26-án 15 ember élén lopva a Kamieniec mellett levő orosz fedezékig ment, ahol nem mutatván meg, mekkora erővel rendelkezik, megadásra szólította fel az ellenséget. Midőn pedig a fedezékben levő orosz tiszt, a század parancsnoka, reá lőtt, maroknyi csapa-

tával sortüzet adatott, s ennek oly hatása volt, hogy az ellenség — 150 katona és 1 tiszt — megadta magát.

7. Bernhard Boriszláv és Wisniovski Szaniszló, az I. ezred III. zászlóaljának altisztjei, az említett Dorobczynski hadnaggyal együtt rettenthetetlen rohamban vezették a szakaszt az ellenséges fedezéknek, és mindketten hősi halállal haltak csaknem már a célnál, az oroszok fegyverletétele előtt.

8. Brzozowski Zsigmond, az V. ezred II. zászlóaljsnak őrmestere, Jagoszewski Marián és Urbanowicz Mihály közlegények hármásban járőrségbe küldetvén, Wola Konarskában 58 orosz katonát ejtettek foglyul.

9. Albin Szaniszló, a Herwin-féle zászlóalj közlegénye, május 21-én a zászlóalj visszavonulásakor a fedezékben maradt, mert nem vette észre, hogy a többi visszahúzódik. Az ellenség kereszttüzében két oldalról elsáncolta magát, és mikor a hét főből álló ellenséges partouille közeledett, rátüzelt, a fegyver letételére kényszerítette, majd elvezette a foglyokat az ezredparancsnoksághoz az ellenség tüzelése közben.

10. Lachor János, ugyanezen zászlóalj közlegénye, a Kozinkától való visszavonulás során utolsónak húzódott vissza, és jól irányzott lövésekkel fedezte társai visszavonulását. Miután csapatjától egészen elvágták, burgonyaveremben húzódott meg, hogy étlen szomszárjaival együtt huszonnégy óra múlva övéihez lopózzék.

Végül ki kell fejeznem hálámat és elismerésemet a századbeli egészségügyi katonáknak,

akik az ellenség heves tüzelése közben mindenütt ellátták nehéz szolgálatukat. Kiváltképen köszönetet mondok a Fleszar-zászlóaljbeli egészségügyi katonáknak, akik az ellenség fedezékei mellől — sajnos már csak holtan — elhozták az általánosan tisztelt és kedvelt Grudzinski Ferenc kapitányt."

Fleszar zászlóalját akkor egy magyarosztrák hadosztályhoz osztották be, s a hadosztály parancsnoka, Péter Ferdinánd kir. herceg, a következő napiparancsban dicsérte meg:

"Legionáriusok! A lengyel légio első dandárának Fleszar-féle zászlóalja néhány nap óta a hadosztály keretében harcol. Mindenekelőtt a legmelegebben üdvözlöm a hazáért harcoló ez önkéntes csapatot, és különös örömömre szolgál, hogy e zászlóalj kitűnő parancsnokának, vitéz tisztjeinek és hősi legénységének legteljesebb és legnagyobb elismerésemet nyilváníthatom a legfelsőbb szolgálat nevében a Koprzywianka melletti nagy lendületű harcaiért. Nem mulasztom el az alkalmat, hogy ő felségének, a legfőbb hadurnak jelentést tegyek a lengyel légio vitézségéről és harci készségéről, és továbbra is számítok a legionáriusok kipróbált vitézségére".

A klimontowi és konaryai harcokban a légio súlyos veszteséget szenvedett. Elesett és megsebesült néhány száz ember, köztük a tisztikar egy harmada. Itt esett el Herwin zászlóaljparancsnok és Grudzinski kapitány, mindkettő még fiatal ember, de már is mint kitűnő tisztek voltak ismeretesek az esztendője dülő harcokból.

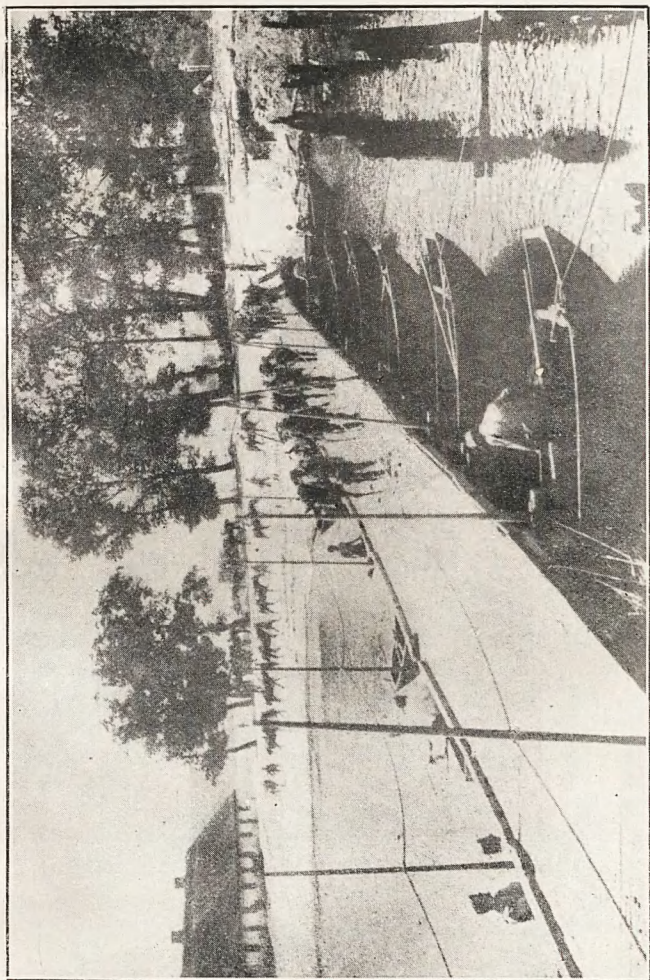
A légio a hadtesttel együtt, amelyhez tar-

tozott, elsáncolta magát, és ott maradt junius végéig, mely idő alatt Pilsudski veszteségeit a tömegesen jelentkező önkéntesekkel pótolta. Junius végén aztán előre nyomult a Visztula irányában, s a legionáriusok szuronyrohammal elfoglalták a Tarlow melletti erős, jól elsáncolt orosz állásokat és a józefowi hídfőt (július 2-án). Az egész dandár nagy örömmel átkelt a Visztulán, s azóta a negyedik hadseregben harcol, amelyben már a télen verte a muszkát a Dunajec mellett. Ez alkalommal Frigyes kir. herceg, a magyar-osztrák hadsereg főparancsnoka, a következő táviratot intézte Durski altábornagyhoz, a Légiók főparancsnokához:

„A 2. hadtest parancsnokságának jelentése szerint a légiók I. dandára, mely e hadtest kötelékében harcolt, a május 18—25-iki harcok során kritikus helyzetben tanúsított hősie és áldozatkész fellépésével, valamint július 2-án, a józefowi hídfő ostrománál különösen kitüntette magát. E tetteiért az I. dandárnak és kitűnő parancsnokának, Pilsudski brigadérosnak a legfelsőbb szolgálat nevében köszönetemet nyilvánítom“.

Lovag Jemrich von der Bresche vezérőrnagy, annak a hadosztálynak a parancsnoka, amelynek kötelékében a legionáriusok harcoltak, június 2-án a következő napiparancsot adta ki:

„A lengyel légió első dandárának hadosztályom kötelékéből való kiválása alkalmával kellemes kötelességemnek tartom, hogy a legfelsőbb szolgálat nevében legteljesebb elismerésemet és köszönetemet fejezzem ki Pilsudski József lovag brigadérosnak a dandár kitűnő és

Átkelés a Vízszlán.

tetterős vezetéséért, az összes vezérkari és főtiszteknek az ügyes csapatvezetésért, s végül a dandár összes tisztjeinek és a legénységnek az állandóan tanusított kitünő vitézségért, közmondásossá vált vállalkozó szelleméért, amelyet mintaszerű kötelességtudással és soha meg nem bénuló szívóssággal egyesítettek, miáltal hadosztályommal együtt a legszebb hadi sikereket érték el."

A Visztula jobb partján, ahol július óta a légio IV. ezrede is harcol, a legionáriusok a nehéz krasniki és lublini csatákban vettek részt. Az elsők között vonultak be Lublinba, ahol a lakosság óriás lelkesedéssel fogadta őket. Néhány nap alatt a városból és környékéről kétezernél többen jelentkeztek a légióba önkénteseknek. Rövid pihenés után ismét előre nyomultak, s a lubartowi csatában, Kamionka mellett újra kitüntették magukat. Itt esett el a varsói származású Długosz Szaniszló hadnagy, a „Druzyny strzeleckie" (válogatott lövészek egyletei) lelkes szervezője. Mikor az I., V. és VII. légioezred Lublin mellett harcolt, a IV. ezred három napos kemény harc után, nagy veszteségei dacára is Jastkowot rohammal elfoglalta. Ezután a légio összes ezredei Lukowon át Brzesc-Litewsk felé vonultak.

Az ezután következő harcokban is méltónak bizonyult a légio eddigi hírnevéhez. József Ferdinánd kir. herceg, a 4. hadsereg parancsnoka szeptember 13-iki parancsában ekként emlékezik meg a légioról: „A Koveltől északra és keletre eső mocsaraknak az ellenségtől való megtisztítása során tanusított rendkívüli, iniciati-

vával teljes magatartásáért különös elismerésemet fejezem ki a lengyel légiónak. Ki kell emelnem a bátor és elsőrendű, egész a legkisebb osztagokig terjedő, állhatatosan győzedelmes vezetést. Meg vagyok győződve, hogy a légió, bár szétszóttan, továbbra is teljesíti kimagasló feladatát, erősen támogatja a hadsereget biztosító nagy lovas-csoportokat, s velük versenyezni fog az együttes ténykedésnél. A légió e teljesen rendkívüli magatartásáról a legfelsőbb helyen is jelentést tettem." Frigyes kir. herceg, a hadsereg főparancsnoka pedig szeptember 14-iki parancsában, kiemeli, hogy „a Koveltől északkeletre elterülő mocsarak megtisztításánál a lengyel légió egyenesen kitűnő módon oldotta meg a rábizott feladatot. A vezetőség makacs és gyakran tulerővel szemben vívott küzdelmekben is mindig győzedelmesen haladt előre még a legkisebb osztagokban is, s a légió sorai, ami a fizikai kitartást illeti, megtettek mindent, ami emberi erőből telik. Ezért különös elismerésemet és köszönetemet nyilvánítom a légiónak. E parancs a hadseregben kihirdetendő."

A légio Magyarországon.

*Két nemzet van egyesülve bennük,
S mily két nemzet! Lengyel és magyar!
Van-e sors, mely hatalmasabb, mint
E két nemzet, ha egy célt akar?*

PETŐFI.

Október első napjaiban jött Magyarországra a II-ik és III-ik ezred, valamint a II-ik, III-ik ulánus-svadron és az I-ső, II-ik és III-ik hegyi üteg.

És azon a földön, amelyhez a lengyelséget ezer éves barátság fűzi, a véráztatta magyar földön mint a fürgeteg, úgy csaptak a légionáriusok az ellenségre. „*Polak, wengier dwa bratanki . . .*”

Még kell jegyeznünk, hogy míg Pilsudski csapatai jól kiképzett és a harc tüzeiben meg-edzett katonákból álltak, addig a Magyarországra jött légiókban nagyobbára igen fiatal, s alig kiképzett elemek voltak. Vezérük *Durski* altábornagy volt. A II-ik ezredet *Zielinski* ezredes, a III-ikat *Haller* őrnagy vezette, a vezérkari főnök tisztét pedig *Zagórski* kapitány látta el.

Eleinte tengernyi nehézséggel kellett megküzdeniök. Alig, hogy a vonatból kiszálltak, máris az ellenséggel kerültek szembe, aztán nem ismerték a terepet, térképük csak a tiszteknek

volt, a magyar lakosság elmenekült az oroszok elől, csak a rutének maradtak vissza, akik, akár csak Gácsországban, éppenséggel nem rokon-szenveznek a lengyelekkel. És mind e nehézségek mellett is egy hétbe sem telt, hogy a Kracs-falvától Visóvölgyig terjedő országrészt megtisztítsák az oroszoktól.

Persze ez csak óriás menetelések mellett volt lehetséges. Így például egy zászlóalj, mely Taracközből indult el, két nap múlva már Mármarosszigeten volt, s harmadnapra egész Visóvölgyig hatolt. A kozákok megfutottak előlük.

A legionáriusok voltak mindig az elsők. Ők foglalták el Mármarosszigetet, Bocskót, Visóvölgyet.

Hanem voltak ugyancsak kemény napjaik is. Egy alkalommal a II-ik ezred nem birt az ellenséggel, s már-már ingadozott. Ekkor Zielinski ezredes rájuk szólt: „Lengyelek vagytok! A lengyelek soha sem hátrálnak! Előre!” — és ez a buzdítás elég volt arra, hogy kiverjék az oroszokat pozíciójukból.

A legnagyobb örömmel az a meleg fogadtatás töltötte el őket, amelyben a magyar közönség részesítette, mely régi barátok és szabadtók gyanánt üdvözölte a legionáriusokat. Léptenyomon érezték, hogy a testvér-nemzet körében vannak.

Az offenzíva győzelmesen haladt előre. Királymező táján összpontosítva, átkeltek a nehéz Pantyr-szoroson, ahol új utat is építettek, a „Légiók utjá”-t, s a Rafajlowa mellett vívott ütközet után bevonultak Gácsországba. Az oroszok október 24-én Pasieczna Pniów és Nad-

A Kárpátokban.

wórna mellett ellentállni próbálkoztak, de mind a három esetben eredménytelenül, s a legionáriusok 25-én bevonultak Nadwórnába. Közben az oroszok erősítéseket kaptak, még tüzérségben is. Mindamellett a légio parancsnoka összevonta csapatait, és Molotkównál csatába bocsátkozott. A harc október 29-én hajnalban kezdődött és késő estig tartott. A legionáriusok hősiiesen küzdöttek, és már azt hitték, győztek, mert Zielinski ezredes áttörte az ellenség centrumát. Ámde az orosz szárnyak újabb erősítéseket kaptak, úgy, hogy a legionáriusok kénytelenek voltak visszahúzódni, hogy elkerüljék a bekerítést.

A molotkowi csata tűzpróbája volt a legionáriusoknak. Itt edződtek kemény harcosokká az ujoncok, hogy aztán hónapokon át távol tartásuk az ellenséget Magyarországtól. Mind a gyálogság, mind a lovasság hősiiesen küzdött. Különösen *Wasowicz* (Vonszovics) kapitány svadronja tüntette ki magát. Zielinski ezredes, Zagórski vezérkari főnök és Roja zászlóaljparancsnok a legnagyobb tűzben vezették rohamra katonáikat. A légio vesztesége 120 halott — köztük *Kunicki*, a tábori csendőrség parancsnoka — és 400 sebesült volt. Az oroszok mintegy 3000 embert vesztettek. A legionáriusok oly rendben vonultak vissza Nadwórna alól, hogy egyetlen trénszekér sem jutott az ellenség kezébe.

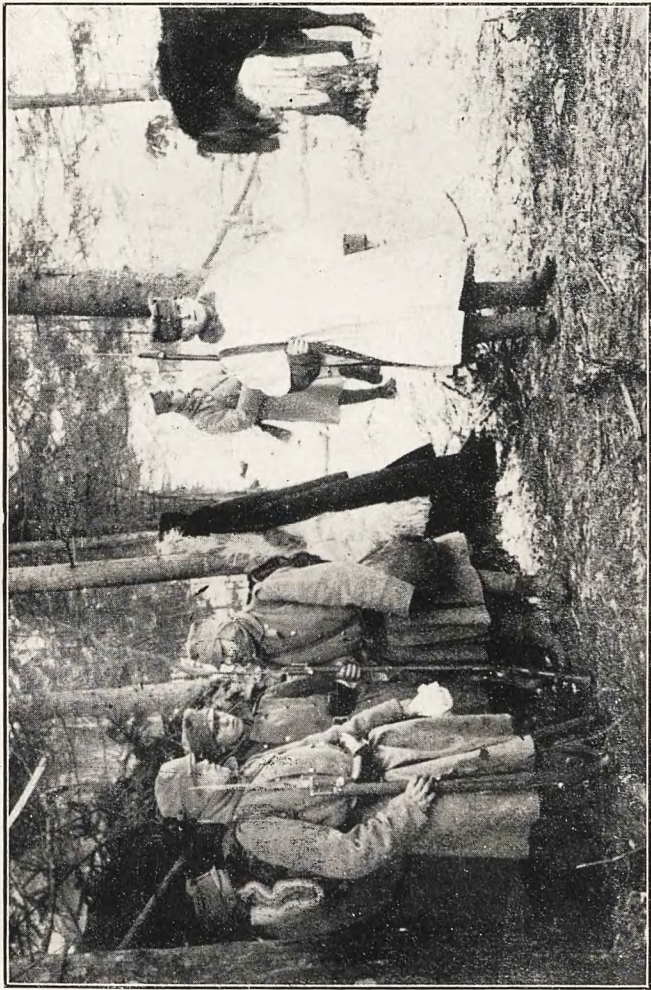
A II-ik ezred Zielonára vonult pihenni, a III-ik ezred pedig nemcsak védte Zielonát elsáncolt állásából, hanem kirohanásokat is intézett egész Pasiecznáig. November 9-én az oroszok megkísérelték Zielona elfoglalását, de 200 emberükbe került a vállalkozás. Ebben a harcban

különösen Paslawski századja tüntette ki magát. A legionáriusok itt huzamosabb időre berendezkedtek. Kórházaik Magyarországon voltak, Gácsországban pedig folyt a guerilla-harc. Hol az egyik ezred harcolt, hol a másik. Az oroszok nem bírtak előre jutni.

November végén a légio néhány zászlóalja parancsot kapott Pokucie (kosowi járás és vidéke) megtisztítására. A Czarnahora hegylánc-on át kellett vonulniok roppant fáradsággal; megesett, hogy 42 kilométernyi utat tettek egy nap alatt; így jutottak el Rajfalowától Worochtán át Zabieig, ahonnan a II-ik ezred I-ső zászlóalja a litván *Zegota-Januszajtics* őrnagy vezeteése alatt Jaworowón át Sokolówkáig vonult. Minthogy a légio feladata ebben a szakaszban csak defenzivára szorítkozott, a zászlóalj néhány ütközet után Krzyworowniéig huzódott vissza, majd pedig, mikor a légio az egész magyarosztrák erővel egyesült, Zabien és Worochtán át Körösmezőre vonult vissza december 9-én.

E visszavonulás során Krzyworównie mellett történt a következő epizód. Hátvédként egy hegyszoros védelmére *Smorawinski* zászlóst rendelték ki a 4-ik század egy szakaszával, összevissza 30 embert. És noha az utánuk nyomuló oroszok két gépfegyverrel és négy ágyuval is rendelkeztek, a hős szakasz egy teljes napig bírta tartani a szorost, annyira, hogy az oroszok még két napra rá sem mertek behatolni, pedig akkor a szakasz már két napi járó földre volt onnan.

December végén az oroszok Ökörmezőn át Munkács felé próbáltak szerencsét. A had-

Őrszem felváltása a Kárpátokban.

vezetőség e szakasz védelmét a legionáriusokra bízta. Mikor Munkács lakossága, amely már menekülni akart az oroszok elől, látta, hogy a legionáriusok védelmezik, kibékült a helyzettől és maradt. „Ez volt legszebb jutalmunk“, mondotta ekkor a légión egyike tisztje.

Ökörmezőnél a következőképpen helyezkedtek el a csapatok. A centrumban a legionáriusok foglaltak állást *Zielinski* ezredes, s a magyar népfölkelők *Burggasser* tábornok vezetésével, a jobb szárnyon (Fenyves mellett) *Zaleski* kapitány a III-ik ezred IV-ik zászlóaljával, a balszárnyon pedig *Zegota-Januszajtis* őrnagy a II-ik ezred I-ső zászlóaljával.

December 20-án megkezdtek a támadást a legionáriusok. A legfontosabb pont a balszárnyon volt, s ott fejlődött ki a legnagyobb harc. *Zegota* támadása sikerrel járt, s egész Fenyves-Csuszkáig nyomult előre, ahol az oroszok három ezredet (a 309, 310 és 312. számú) összpontosították ellene. Öt napig folyt a véres tusa. Eleinte gépfegyver és ágyú nélkül dolgoztak, és mégis visszaverték az oroszok támadásait, mikor pedig tüzéség jött a támogatásukra és gépfegyvereket is kaptak, rövidesen urai lettek a harc-térnek.

Hőseink itt roppant szenvedtek az időjárástól; hó, eső, fagy, hózivatar egymást váltogatta; több embert vesztettek itt a rettentő hidegtől, mint az ellenség golyóitól.

Itt esett el többek közt *Dziubinski* és *Cieślinski*, a légión két orosz-lengyelországi származású kitűnő tisztje.

E nehéz küzdelem során nagy kitüntetés

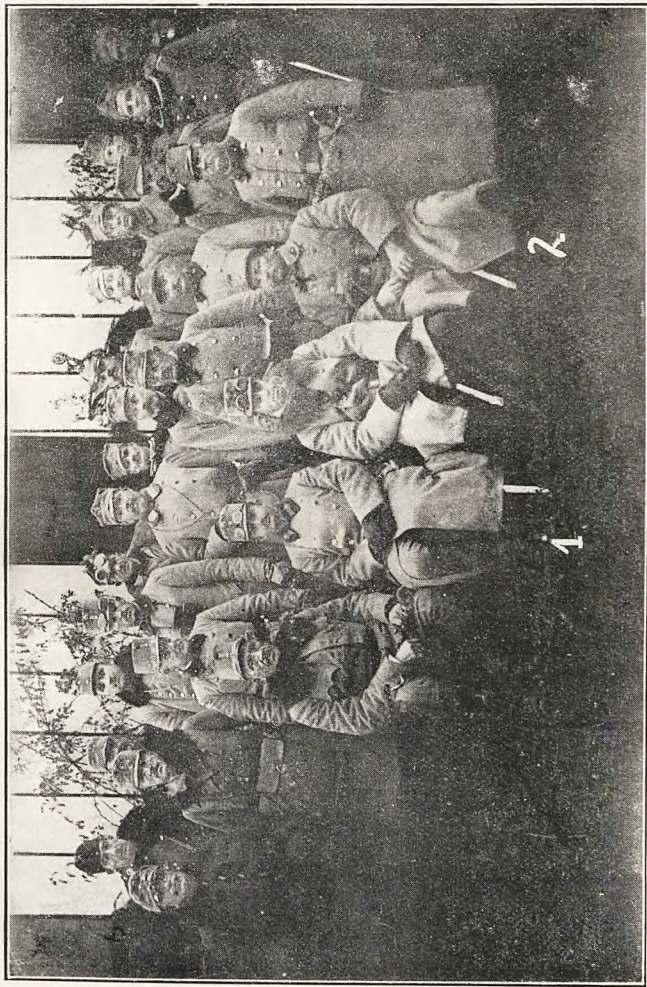
érte a legionáriusokat. December 28-án a trónörökös, Károly Ferenc József kir. herceg látogatásával tisztelte meg őket. Történelmi pillanat volt ez. A harcvonalban Durski altábornagy jelentését fogadta, majd szemlét tartott a légió, megdicsérte kitűnő állásait és többet megszólítással tüntetett ki. Kérdezősködött egyik-másik legionárius családi viszonyai, tanulmányai felől, kezet fogott velük, végül pedig saját kezüleg tűzte mellére több kitüntetettnek a vitézségi érmet.

A szemle után a tüzérségi állások megtekintésére került a sor, ahol Zagórski kapitány, a légiók vezérkari főnöke robbanó srappellek közepette kalauzolta a fenséges urat, és megmutatta a pozíciókat, melyeket a legionáriusok öt napi harc után elfoglaltak.

Ez után még több órát töltött a harcvonalban. A főhadiszállásra visszatérve, a légió tisztjeinek körében ebédelt, ebéd után pedig Durski altábornagy előtt ő felsége a király megbízásából legfelsőbb elismerését és megelégedését nyilvánította ama szolgálatokért, miket a légió a harctéren teljesített. Sötét este volt már, mire a fenséges ur eltávozott a légiók hadiszállásáról.

December 28-ika szép és emlékezetes napja a légiók történetének. Olyan személyiség ajkáról hangzott el az elismerés, aki legközelebb áll az uralkodóhoz.

Ámde nem ez volt az egyetlen eset, hogy a légiók legfelsőbb elismerésben részesültek. Már előzően történt, hogy ő felsége a király Izabella kir. hercegnő előtt „hősöknek” aposztrofálta a legionáriusokat, miként a lapok jelen-

A trónörökös a légio tisztikarával. 1) A trónörökös, 2) Durski.

tették. — Nemsokára pedig a trónörökös Krakó város polgármestere előtt, és Frigyes kir. herceg, a hadsereg főparancsnoka Jaworski, a Legfelsőbb Nemzeti Bizottság elnöke előtt fejezte ki meleg elismerését.

E legfelsőbb elismerések, e dicséretetek mindenkit meggyőzhetnek arról, hogy a légiónak nem reklám-lármával, hanem vassal és vérrel szerzik hirnevüket, dicsőségüket.

Mikor a légión Ökörmező alatt küzdött, a Rafajlowa melletti állásokban csak két zászlóalj maradt az időközben alezredessé előlépett *Haller* József parancsnoka alatt: a II-ik ezred IV-ik zászlóalja *Roja* őrnaggyal, s a III-ik ezred I-ső zászlóalja *Terlecki* kapitánnyal, továbbá két ágyú a légión tüzérségéből és két gyorstüzelő ágyú a magyar-osztrák seregből. December 23-ikáig nyugalom volt. A 23-ikáról 24-ikére virradó éjszakán azonban erős orosz támadás következett. Az oroszok töltény hiányában szuronyt szegezve nagy csöndben *Roja* zászlóaljának mentek három oszlopban. A támadás oly erős volt, hogy egyszeribe elfoglalták a légión három védővonalát. Ekkor azonban a légión többi csapata is beleavatkozott a küzdelembe, úgyszintén a tüzérség is, s *Roja* őrnagy, *Terlecki* és *Minkiewicz* századosok vezetésével egymásután kizavarták az oroszokat az elfoglalt állásokból, úgy, hogy ezek utoljára is pánikszerű futásban kerestek menedéket. Veszteségük halottban és sebesültben több volt 400-nál, fogolyban pedig 150, míg a légión 4 halottat és 18 sebesültet vesztek.

A győzelem a legionáriusok hősi magatar-

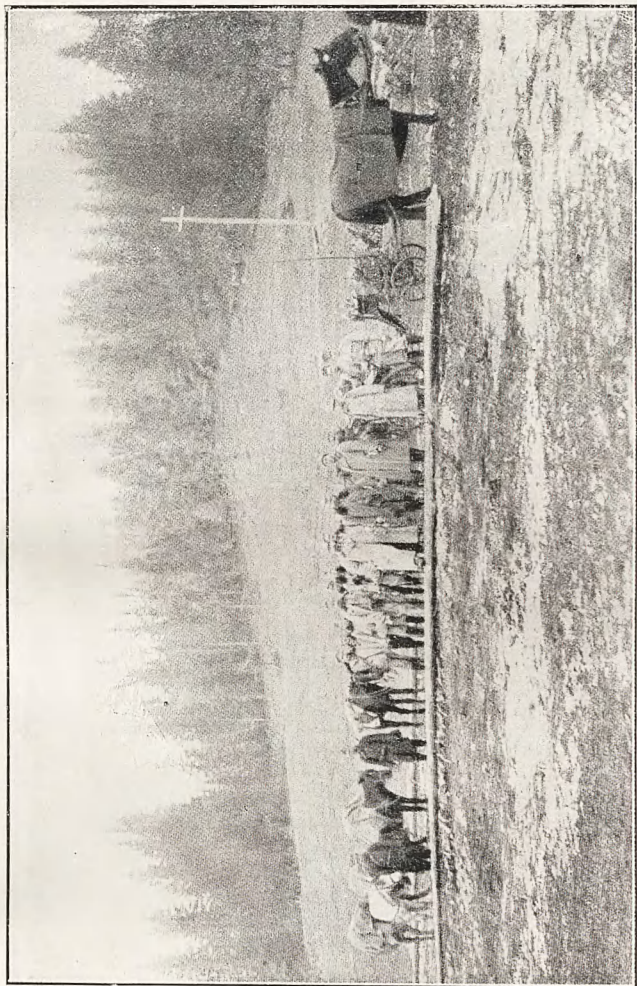
tásának, de első sorban a tisztek hidegvérének köszönhető, akik mindig az első vonalban harcoltak. Itt esett el *Weglowski* főhadnagy és sebesült meg a tizenhat éves, gimnazista-sorban levő *Cwiertniak* zászlós.

A legionáriusok nem sokáig maradtak állásaikban. Már 1915. január 10-én parancsot kaptak, hogy Bukovinába vonuljanak. Borsáról, az utolsó magyar vasuti állomásról serpentin uton az 1413 méternyi Prislopon keresztül, hóvihárban, fagyban eljutottak rendeltetésök helyére, és 18-án már az ellenséggel szemben álltak.

A légió egy része Zegota-Januszajtis vezérlete alatt a Prislop-Kirlibaba országúttól jobbra haladt, a többi résznek Zielinski vezetése alatt a Kirlibaba felé vivő országutat kellett kieroszakolni. Ez az országút a helyzet kulcsa volt, a Magyarország és Bukovina közti forgalom ütőere. Ennek az utnak a birtokától függött Erdélynek, Báthory István hazájának megmentése az orosz betöréstől.

Öt napig tartó kemény harc kezdődött az országutért és magáért Kirlibabáért, mely harc január 22-én a legionáriusok teljes győzelmével végződött. Ez a legvéresebb csata, melyet a légiók Magyarországért vívtak. Öt napon át szünet, pihenés nélkül, hegyi állásokban, esőben, fagyban, hóvihárban küzdöttek. Öt napon át egy falat meleg étel nélkül küzdöttek, de győztek.

A csata igen nehezen indult, mert az oroszoknak a papfalvai sziklákon elfoglalt állásaik bevehetetleneknek tűntek fel. Január 19-én

A Pantyr-csucson emelt kereszt.

Strzelecki kapitány másfél századdal támadott. A hős fiuknak két méteres hóban kellett előre nyomulniok, míg végre rettentő rohammal, a szó szoros értelmében ököllel verték ki az ellenséget.

Mindamellett a légio kritikus helyzetbe jutott, mert az oroszok erősítéseket kaptak, és erősen fenyegették a légióknak ezt a — már meglehetősen elgyöngült — frontját. És miként *Krzywoploty* mellett, itt is a tűzérség mentette meg őket a megsemmisüléstől. A légio III-ik ütege *Wojnar* hadnagy és *Bold* zászlós vezetése alatt fedett állásaiból kimentett a szabad mezőre és az ellenség ágyúzása dacára olyan gyilkos tüzet zuditott rá, hogy csakhamar visszahuzódni volt kénytelen.

Január 21-én érte el tetőpontját a csata, amikor a győzelem a mi javunkra billent. Még az nap a már említett *Smorawinski* zászlós szakasza bravuros támadással elfoglalta Papfalvát. A légio folytonos támadások közt előre nyomul, és az oroszok a január 21-ikéről 22-ikére virradó éjszakán pánikszerű futással otthagyták a harcteret. Ugy futottak, hogy január 22-ikén a légio őrzései *Kirlibabától* 10 kilométernyire keletre sem bukkantak ellenségre.

A kirlibabai csatában a légio minden csapata vitézül harcolt. Különösen *Wasowicz* ulánusai tüntették ki magukat; *Kaczkowski* örmester egymaga 49 muszkát ejtett foglyul.

A legionáriusoknak az a szerencse jutott osztályrészül, hogy az új magyar-osztrák offenzíva első győzedelmes lépését ők teheték meg, Magyarországot védve az orosz inváziótól.

A légiók előtt mindenütt, ahol csak meg-

fordultak, Orosz-Lengyelországban, Gácsországban, Magyarországon, Bukovinában, mindenütt csak az az egy cél lebegett: a lengyel nemzet dicsősége és szabadsága, — miként a Pantyrszorosban, a „Légiók útja“-n állított kereszt felirata mondja:

*Młodzieży polska, patrz na ten krzyż!
Legiony polskie dzwignęły go w zwyz,
Przechodząc góry, doliny i waly
Do Ciebie Polsko i dla Twej chwały!*

(Lengyel ifjuság, e keresztre nézz!
Mely fölemelte, lengyel volt e kéz.
Hegyen, völgyön át alatta kélt!
Lengyelhon, a Te dicsőségédért!)

Magyarországon a legionáriusok egy második hazát találtak. Oly szíves, meleg fogadtatásban eddig csak honfitársaiknál volt részük. Oly gondos ápolást, mint a milyenben a sebesültek és betegek részesültek, csak testvéri kéz, csak testvéri szeretet nyújthat. Akik visszatértek hazájukba, nem találtak szavakat hálájuk méltó kifejezésére. „Soha sem felejtjük ezt el a magyaroknak!“ — mondogatták.

Csak egy esetet óhajtok itt felemlíteni. Tavasszal tért vissza Krakóba Selwa legionárius, aki hosszabb ideig egy brassói kórházban feküdt mint sebesült. Mikor fölépült, az ottani magyarok egy poharat adtak neki emlékül, meg egy írást, amelyben rokonszenvüket fejezték ki a lengyelség iránt, s melyet a brassói társadalom több előkelősége irt alá.

A magyarság rokonszenvének jelképe az a diszes zászló is, amelyet a József kir. herceg védősége alatt álló „Általános Egyetemi Segítő

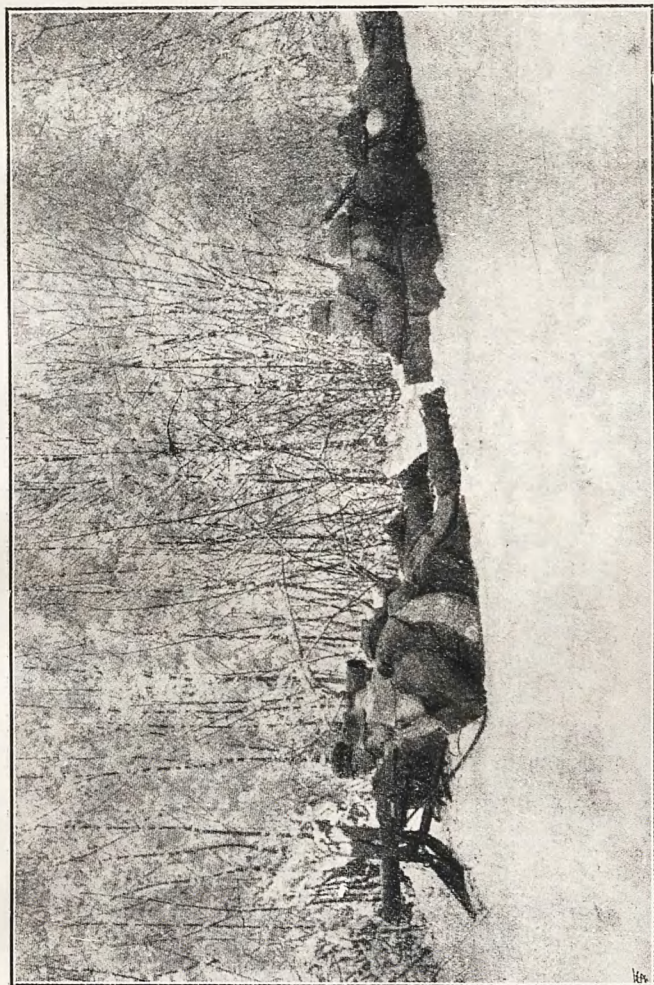
A magyar egyetemi ifjuság ajándékozta zászló.

Egyesület Diákotthona" ajándékozott a lengyel légiónak, s amelyet a Diákotthon küldöttsége: Schág Károly dr., Eichorn Péter és Syntinis Gyula báró a gácsországi Worochtán adott át ünnepiesen a légión parancsnokának, Durski altábornagynak december 7-én.

És a magyar sajtó! Nincs sajtó az egész világon, amely melegebben és annyi megértéssel írna Lengyelországról, a lengyelekről és különösen a legionáriusokról, mint a magyar sajtó. Mi, lengyelek, most amikor a külföldi sajtó vagy ellenségesen vagy ármányos célokat szolgálva, hazudozva ír rólunk, kétszeresen meg tudjuk becsülni igaz barátainkat, mert tudjuk, hogy amit rólunk Magyarországon írnak, igaz szívből fakad.

A légio Bukovinában.

A kirlibabai csata lehetővé tette Pflanzere-Baltin hadseregének az általános offenzívát. Az oroszok nemcsak Bukovinából, hanem keleti Galiciának a Dnyeszterig terjedő részéből is kénytelenek voltak kivonulni. Ennek során a Lengyel Légio Durski altábornagy alatt álló csoportja Kirlibabától Brniazán, Seletinen, Berhomelen, Sniatynen, Horodenkán, Kolomeán, Ottynián és Tlumaczon át Jezupolig üldözte az oroszot. Jezupol és Nizniow elfoglalása után a légio az egész hadsereg jobb szárnyát védte 100 kmnyi hosszú fronton. Valósággal diadalut volt az a 480 kmnyi út, amelyet a legionáriusok akkor rendületlenül harczolva tettek meg; holttestek jelölték ugyan lépten-nyomon, de azért örökké fényes emléke marad a lengyel dicsőségnek. A lengyel zászlóaljak mérhetetlen fáradsággal, gyakran étlen-szomjan, de mindig előre törtettek a hadsereg élén, és február 2-ától március 10-ig husz kisebb-nagyobb ütközetben, csatában vettek részt. A legionáriusok nemcsak általános elismerést arattak, de kivívták bajtársaik szeretetét is. Új és új erőt adott nekik a tudat, hogy kijutva az erdők, a kopár hegyek közül, lépésről lépésre megtisztíthatják, megszabadíthatják a lengyel földet az oroszától. A korolowkai véres

Géppuska.

csata és a Bortínkáért vívott három napos küzdelem két legszebb epizódja a légión diadalutjának.

Ezenközben a légiónnak Haller-csoportja, mely eddig a rafajlowai szorost védte, más magyar-osztrák csapatokkal együtt benyomult Gácsországba. A benyomulás a Bystrzyca Nadwornianska völgyébe irányult, és a 25 fokok hidegben vívott, hat napos zielona-maksymiecei csatával kezdődött. A megvert oroszok visszavonultak. Roja őrnagy elfoglalta Pniowot és Pasiiecznát. A legionáriusok győzedelmesen nyomultak előre, és megtisztították az oroszoktól az egész vidéket. Február 16-án egész napi harc után Roja elfoglalta Solotwina várost is, és három nap múlva már Bohorodczanyban volt. A légión akciója e vidéken a Stanislawów melletti orosz állások bevételével végződött.

Március 10-én a légión egész II. dandára (Durski és Haller csoportjai) Kolomeába vonult pár heti pihenésre, s ezzel a hat hónapja tartó véres, de dicsőséggel teljes hegyi harcok véget értek. A légión elsőrangú csapatnak bizonyult; magyar-osztrák, valamint német parancsnokok, maga Pflanzner-Baltin hadseregparancsnok is, a légión legjobb csapatjait közé számították.

Áprilisban a II. dandár már új állásában volt: a bukovinai-besszarábiai határon, ahol több hetet töltött lövőárkokban, kisebb harcok közben. Május első napjaiban az oroszok oly erős nyomást gyakoroltak a bukovinai frontra, hogy Pflanzner-Baltin tábornok e frontbeli összes harcoló csapatait összevonta, és a Pruth-menti új állásokba helyeztette. A legionáriusok május 13-án már új állásukban voltak, ahol egy hídfő

védelvezése várt rájuk. A seregeket a Pruth különítette el egymástól, s e ponton hosszabb ideig csak tüzérségi harc folyt. Pflanzer-Baltin hadserege azonban újra offenzívába ment át. Junius 7-én a II. és III. ezred két-két zászlóalja parancsot kapott az előnyomulásra. Az egész csoport Minkiewicz őrnagy, a III. ezred parancsnokának vezetése alatt átkelt a Pruthon, és kisebb megütközések közt eljutott Luzanyig, ahol két napig tartó kemény harc fejlődött. Junius 9-én Zielinski ezredes ott termett még két zászlóaljjal, s ekkor a legionáriusok kivetették állásaikból az oroszokat. A megvert ellenség a Zadoborowka körüli új pozíciókba vonult vissza. E harcokról a „Magyarország” tudósítója érdekes leírást közölt lapjában:

„Junius tizenegyedikén az oroszok Sadagorától, a Zadoborovkától északra fekvő nagy erdőkig terjedő vonalon erősen elsáncolva várták támadásunkat, annál is inkább teljes nyugalomban, mivel az északi irányban egészen Chotinig húzódó erdőség tele volt orosz lovassággal, és így az előnyomulásnak hatalmas gátat vethetett. Azonban éppen ez az erdőség lett az oroszoknak a végzetévé.

Az orosz gyalogság állásai a légio haláltmegvető támadásával szemben is teljesen sérhetlenül helytállottak, és a támadók órákon keresztül nem tudtak eredményt elérni dacára hősiességüknek és nagy veszteségeiknek, mikor hirtelen jobbról, az orosz hadállás háta mögött egetverő hurrá kiáltás tört elő, és ugyanabban a pillanatban heves fegyvertűz ropogása hallatszott. Az oroszokat páni félelem fogta el, a tá-

A légión tisztszjei : 1) Zielinski ezredes, 2) Zagórski vezérkari kapitány, 3) Haller ezredes.

madókat azonban új lelkesedéssel töltötte el a hirtelen, váratlan segítség. A légió az egész vonalon rohamra ment, azonban harcra már nem került a sor. A hátulról fenyegetett orosz zászlóalj parancsnoka a megadás jeléül égnék emelte kezét, és csakhamar az egész zászlóalj megadta magát az előrerohanó legiónáriusoknak. Öt tiszt, 362 ember, egy gépfegyver és sok muníció volt a zsákmány, de ami fontosabb és jelentőségteletesebb volt ebben a pillanatban: az orosz hadállás centruma át volt löve, és az ellenség nem tarthatta magát tovább azokban az állásaiban sem, amelyeket Sadagora körül elfoglalt és heteken keresztül megerősített. Az oroszok védekezése az egész, husz kilométer hosszú fronton, egészen a Dnyeszter-menti erdőségekig vad meneküléssé változott, Sadagorát is kiűritették az oroszok.

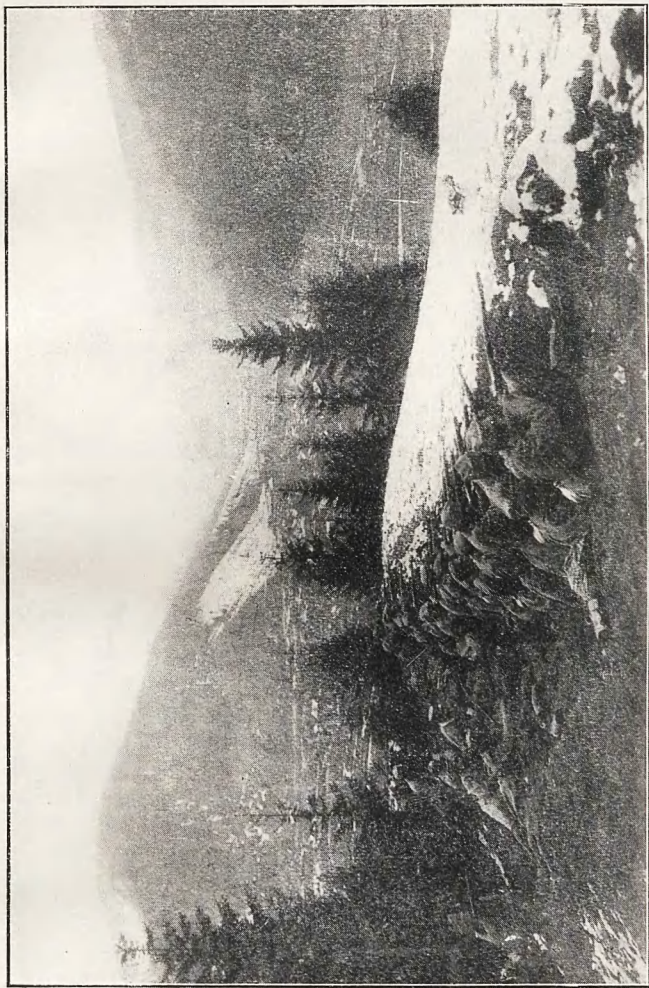
Seregeink jobb oszlopa erre Csernovicot és Rohoutzot elhagyva, bevonul Sadagorába és megkezdí a menekülő ellenséges hadsereg üldözését. A centrumban a légió lovasságának két százada kelet felé szoritja az oroszokat, akiknek a fáradt, de a győzelem által felvillanyozott gyalogság is nyomukban van. A zsákmány nő. Az ellenséget azonban csak két nap múlva, a Rokitno-patak mellett, az ország határán érik el csapataink, oly sietős volt a visszavonulás az orosz csapatoknak, amelyek eszeveszett meneküléssel kellett, hogy elhagyják ugyanazt a Bukovinát, melyet a cár nevében nagy ceremóniákkal örökre birtokba vettek. Csak később derült ki, hogyan sikerült csapatainknak az orosz csapatok háta mögé kerülni. Balszárnyon

álló csapataink nyomása alatt ugyanis az orosz lovasság az erdőben vissza kényszerült vonulni, ami a nehéz terepen csak a legteljesebb rendetlenségben eshetett meg, úgy, hogy balszárnyunk elővédje, összesen huszonöt legionárius az oroszok háta mögé került, és ott a kedvező helyzetet nagy lármával és puskaropogtatással kihasználva, azt a látszatot keltette, mintha csapataink az oroszokat körülkerítették volna. Ez a huszonöt ember kényszerített tehát megadásra egy egész orosz zászlóaljat, amivel az egész front sorsát is eldöntötte.

Egy megható jelenet is játszódott le ezekben a harcokban. Zadoborowka mellett történt, hogy egy Orosz-Lengyelországból való, *Noga* nevű legionárius az egyik fogolyban fivérére ismert. A két testvér sirva borult egymás nyakába.

E harcban leginkább a II. zászlóalj tünnette ki magát, amelyhez az a huszonöt legionárius is tartozott, akik az orosz front hátába kerültek. A zászlóaljat Norwid őrnagy vezette, aki ez alkalommal meg is sebesült. A csata után a hadtest parancsnoksága a következő napiparancsot adta ki:

„Annak a bátor és hősies támadásnak az árán, amelyet a lengyel légión Zadoborowka mellett az oroszok ellen intézett, a hadtest az ellenséget ma megverte, és az egész ellenséges arcvonalat visszavonulásra kényszerítette. A legfelsőbb szolgálat nevében az összes tiszteknek és legionáriusoknak teljes elismerésemet fejezem ki, és szerencsét kívánok a légiónak szép sikeréhez.”

Rajvonai.

A rokitnói csata, amelyet a hadi tudósító említ, július 13-án folyt le, és örök időkig hirdetni fogja a légio ulánusainak párját ritkító hősiességét és önfeláldozását. Miként száz év előtt a samosierrai szorosban, ahol a lengyel ulánusok svadronja több üteget foglalt el egyetlen rohammal, úgy rohantak legionáriusaink az elsáncolt orosz állásoknak. A II. svadrony bravuros rohammal három orosz sánctvonalat vett be a pokoli tűz dacára. A negyedik és utolsó vonalig csak kilenc ember jutott el, a többi vagy elesett, vagy megsebesült. Az elesettek közt volt Wasowicz kapitány, Topór, és Wlodek főhadnagy is. Küttner magyar-osztrák ezredes, aki a csatát ezen a szakaszon vezette, ekként írja le napi parancsában a rohamot:

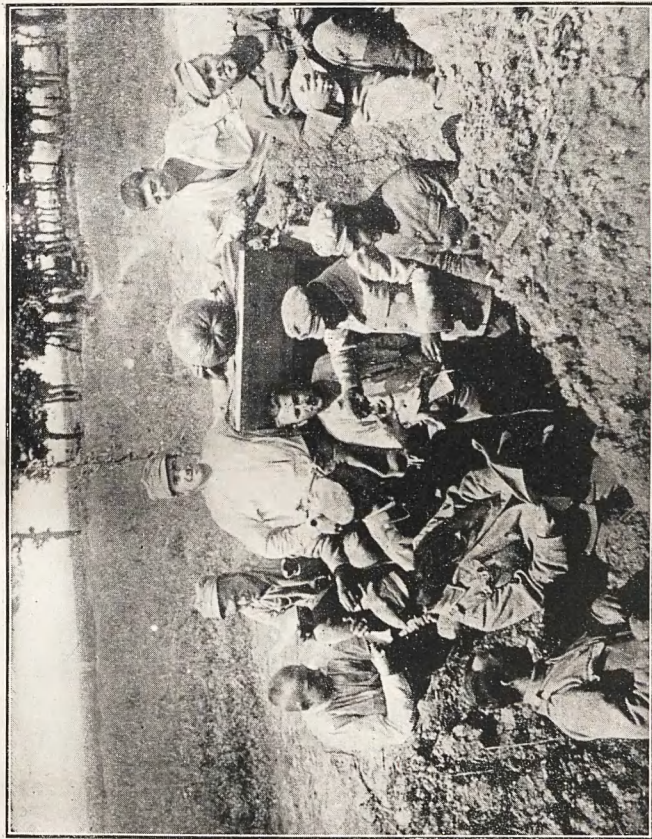
„... Az ellenséges állások megtámadásánál folyó hó 13-án a körülmények szükségessé tették a lovasság közreműködését. A lovasság feladata nem volt könnyű. A hősi halállal halt Dunin-Wasowicz kapitány vezette II. svadron azonban oly kiváló módon oldotta meg, hogy hasonló példát alig ismer a történelem. A svadrony az oldal védelmére szolgáló, s részben megszállott három lövőárkon lovagolt át, és példátlan elszántsággal és halálmegvetéssel rohanta meg a csaknem két km. hosszú ellenséges főállásokat, miközben az oldaltól fogva heves gyalogsági, géppuska és ágyútűz közben lovagolt keresztül. Hogy a remélt eredmény elmaradt, más szerencsétlen körülményekre vezetendő vissza: a svadrony többet tett kötelességénél.

A rohamot a legfényesebb lovassági tett

gyanánt fogja megörökíteni a légiók történelme, és mindenki, aki ebben a rohamban részt vett, méltó büszkeséggel verheti mellét és mondhatja: „Ezt csinálja meg valaki!” A roham során szenvedett veszteség fölött érzett fájdalom hatása alatt a legfelsőbb szolgálat nevében köszönetet mondok a II. svadrony hős lovasainak. E roham valamennyi résztvevőjét legfelsőbb kitüntetésre terjesztem elő. — *Küttner*, ezredes.“

A légió előre nyomult, és a következő napokban újra megverte az oroszokat, június 16-án rohammal foglalta el a Rarancza melletti elsáncolt állásokat. A rákövetkező éjszakán az oroszok négy izben kísérelték meg elvesztett állásaik visszafoglalását. Öt egymást követő rajvonalba támadtak a lengyeleknek, akik minden rohamot véresen visszavertek. Ez a harc 1050 foglyába, 800 halottjába és sok sebesültjébe került az ellenségnek. A legionáriusok vesztesége mintegy 20 halott és 100 sebesült volt. A hadtestparancsnokság június 17-iki 2162. számú parancsa a következőket mondja e harcokról:

„A lengyel légiók II. dandárának és Papp alezredes csoportjának, valamint a X. hadosztály egy részének vitéz csapatai ma a tűzérség egyetértő közreműködése mellett a háromszorosan és négyszeresen ismétlődő hatalmas ellenséges támadásokat visszautasították, miközben, hála a lengyel légiók dandára erős ellentámadásainak, 1000-nél több foglyot ejtettünk és két géppuskát zsákmányoltunk. A hadseregparancsnok köszönetét és elismerését fejezte ki a légiók parancsnokságának. Én a magam részéről szin-

A besszarábiai határon.

tén köszönetet mondok a bátorságért és kitar-
tásért."

A légiók parancsnoksága e harcok után két táviratot kapott. Pflanzer-Baltin tábornagy, hadseregparancsnok ezt táviratozta: „A június 16 és 17-iki harcokban tanusított vitéz magatartásért különös elismerésemet nyilvánítom a lengyel légiók parancsnokságának"; Korda altábornagy, hadtestparancsnok pedig ezt: „Szives köszönet és teljes elismerés a légióknak a június 16 és 17-iki harcokban tanusított vitéz magatartásukért".

De a legionáriusok vitézségét a legjobban bizonyítja az, hogy e dandár június 7--17-iki harcaiért 250-en kaptak vitézségi érmet.

Am ezzel még nem szakadt vége a harcoknak. A felsorolt események óta a legionáriusok a besszarábiai határon vannak, és ugyancsak kiveszik részüket az ott folyó kemény harcokból. A hadvezetőség több alkalommal jelentette, hogy csapataink egy-egy napon több orosz rohamot is visszavertek. Nos, ezek között a csapatok között vannak a legionáriusok. Egy ott harcoló közös hadseregbeli ezredes. Beck báró, ekként emlékezik meg róluk egyik nyilvánosságra került levelében: „Különösen vitézül harcolnak a lengyel legionáriusok. Fogalmad sincs, micsoda derék emberek ezek. Képzeld: egyedül ezer legionárius utasított vissza egyetlen napon nyolc orosz támadást, és fogott el 1400-nál több orosz. S emellett nagyobbára 15 éves suhancok és 60 éves aggastyánok".

A mi fiaink.

Ami Magyarországon a huszár, az Lengyelországban az ulánus: a nemzet szeretett katonája. „*Niemasz pana nad ulana*” (Nincs külön legény az ulánusnál), mondja a lengyel nóta. Az ulánusok az ifjuság színe-virága, a nemzet büszkesége, dicsősége voltak mindig. És megmutatták ebben a háboruban is, hogy méltó utódai azoknak a dicső lengyel ulánusoknak, akik Somosierránál pusztá karddal foglaltak el ágyuütegeket, s akik becsületet, dicsőséget szereztek nemzetüknek az egész világon. *Belina, Orlicz, Wasowicz, Brzezinski* ulánusaiban mintha csak a száz év előtti lengyel ulánusok keltek volna életre. Vitézi tetteikről dalok forognak közszájon, dalok, amelyek örök időkre őrzik dicsőségüket.

*Hej, tam pod Warszawa
Modra Wisla plynie —
Szemrza fale — fale szemrza
Piosnki o Belinie.*

*Piosnki o Belinie
I jego ulanach —
Brzmij piosenko, ty ulanska,
Siej postrach w tyranach.*

Ulánusok bevonulása egy orosz-lengyelországi városba.

(Hej, ott Varsó alatt
A kék Visztula foly.
Susog a hab — a hab susog
Belináról dalol.

Dalol Belináról
Ulánus hadáról.
Zengjél te dal, ulánus dal,
Fél a zsarnok tábor.

. . . És zeng az ulánus dal, s a régi dicsőség képei megelevenednek . . .

És tüzérségünk? . . . Szeptemberben, amikor a légiók régi hegyi ágyukat kaptak, senki sem hitte, hogy a tüzérség harcolni is fog. És mégis harcoltak velük. Szabad mezőn állították fel ezeket a „kerekeken járó Werndl-puskákat“, mint az elmúlt jó időkben, és már első csata során megmutatták, hogy a jó katonák még az ócska fegyverekkel is tudnak győzni. *Brzoza* kapitány tüzérsége ma már nagy hirnek örvend, s ez a hir juttatta a modern gyorstüzelő ágyukhoz . . .

Lovasságunkat és tüzérségünket a háboru teremttette meg, ellenben gyalogságunk a lövészegyletek révén már a béke idején is volt. Bizonyára ezért oly kitűnő a gyalogságunk, és ezért vannak olyan kitűnően képzett tisztjei. *Zymirski, Smigly (Rydz), Bojarski (Kuba), Grudzinski, Berbecki Norwid, Zaleski, Zegota-Januszajtis* olyan ezred-, olyan zászlóaljparancsnokok és olyan tisztek, akik bármely hadseregnek becsületére válnának. Nagyobbára 23—28 éves emberek, és bizony nem egy közülök csak a háboru óta katona. Nemcsak tisztjei a legionáriusoknak ők, hanem bajtársai, akik, ha rohamra kerül a sor,

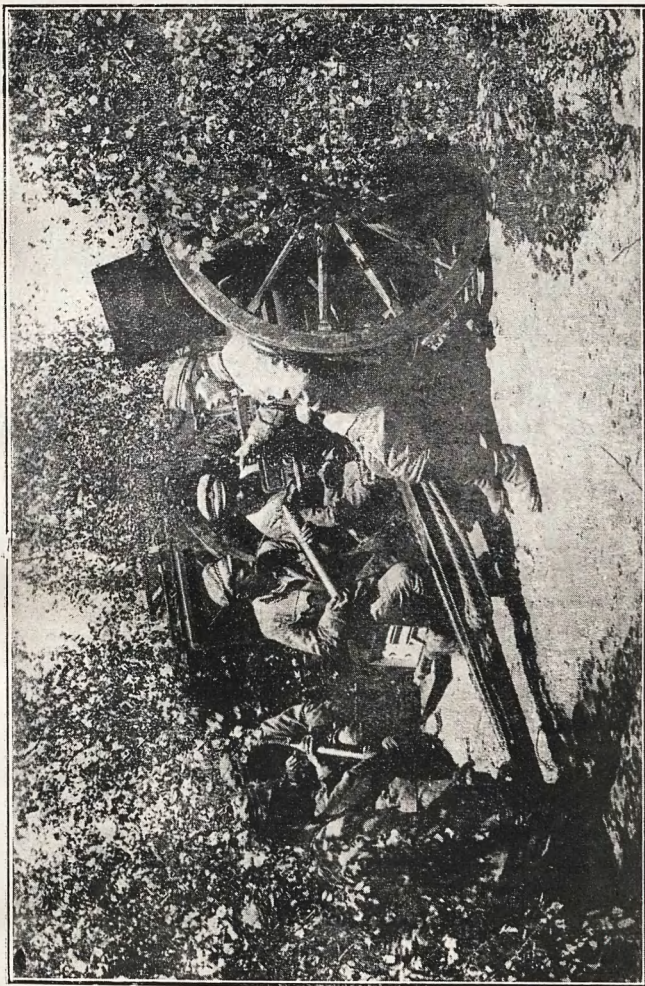
mindig elül vannak. Miként száz év előtt, ma is az első a lengyel katona a szuronyrohamban . . .

. . . *Hej, kto polak, na bagnety,
Zyj swobodo, Polsko zyj!*

(Hej, lengyel nép, kapj szuronyra!
Élj szabadság, lengyel élj!)

És a vezérek? Legelső vezérünk kétségen kívül *Pilsudski*, a legionáriusok bálványa, akiben elsőrendű katonai talentumot vetett felszínre a háboru. Mindjárt utána következik *Durski* altábornagy, aztán *Zielinski* ezredes, Krakó szülöttje, a 13-ik gyalogezred volt parancsnoka, és *Haller* József ezredes, volt magyar-osztrák tiszt és az ilyvói Sokol-egyesület lövészeinek parancsnoka, végül *Zagórski* kapitány, a légiók vezérkari főnöke, akinek atyja, az egykori lengyel szabadságharcos, halálos ágyán meghagyta, hogy tartsa szent kötelességének harcolni a moszkovita zsarnokság ellen . . .

A fiatalabbak közt első sorban *Sosnkowski* és *Zegota-Januszajtis* alezredekeseket kell megemlitenünk. *Zegota-Januszajtis*t az ökörmezei csata tette híressé; a háboru előtt az ilyvói egyetem asszisztense és a „Válogatott lövészek egyletei“-nek parancsnoka volt; most a II. ezredet vezényli. *Sosnkowski*, az I. dandár vezérkari főnöke, már a háboru előtt is ismeretes volt mint jó teoretikus és kitűnő szervező; a véres lowczóweki csatában ő volt a légió parancsnoka. Meg kell említenünk továbbá *Zymirski* őrnagyot, aki a demblini (ivángorodi) roham alkalmával tizenkét shrapnel-golyótól megsebe-

Töltik az ágyút.

sült, és csak most, kilenc hónap után térhetett vissza a harctérre, végül *Minkiewicz* őrnagyot, a III., Roja alezredest, a IV. és Norwid őrnagyot, a VI. ezred parancsnokát.

Vajha e vezérek és csapatjaik megalapítói volnának a jövőendő Lengyel hadseregnek!

*

Végül szenteljünk pár szót azoknak, akik a harcmezőn hősi halállal haltak, akik elmentek, eltávoztak közülünk örökre. Életük valóságos tragédia, mert éppen nekik nem adatott meg, hogy szabadnak lássák hazájukat, akik minde-nüket áldozták a szabad Lengyelhonért. Miként száz év előtt, őket is kíséri a „Warszawianka” nótája: *„Kto przesyje, wolnym bendzie, kto umiera, wolnym juzs”*, (Ki tuléli, szabad lészen, aki meghal, szabad már).

Miként egykori hős lovagjaink, úgy esett el *Dunin-Wasowicz* ulánuskapitány a híres, bravuros rokitnai roham során. Ősi lengyel nemesi családból származott, és magyar-osztrák katonatiszt volt. Néhány hónappal a háboru kitörése előtt kilépett a hadseregből, hogy egyedül a lengyel ifjuság katonai szervezésének szentelje idejét. Mint a légio 2. ulánus-svadronjának parancsnoka, Magyarországon, majd Bukovinában küzdött. Mindig bravuros lovas rohamról ábrándozott; nem gyalogosan, puskásan akarta vezetni katonáit a muszka ellen, hanem szilajul vágató lovon, akár csak száz év előtt *Kozietulski* Somosierránál. Ábrándja végre is valóra vált. Elesett a dicsőség mezején, mint egy középkori „gáncs és félelem nélkül való lovag”. A bukovinai föld-

ben alussza örök álmát ulánusaival együtt, — sirjaik szentek nemzetünknek.

A klimontowi csatában elesett *Herwin* őrnagy és *Grudzinski* kapitány. Őrnagy és kapitány — huszonöt éves fiatal emberek. Herwin a béke idején csendes munkása volt a krakói Nemzeti Muzeumnak. Piateknek hívták, Herwin csak álneve volt. Őrnagy létére borjut hordott, s benne tartogatta szerény holmija közt kedvelt poétái néhány kötetét. A lowczoweki és krzywoplotyi csatában mint elsőrangú tiszt tűnt ki, a klimontowai csatában pedig, mikor az orosz tulerő bekerítéssel fenyegette a légió dandárát, kitartott zászlóaljával állásában, és megmentette a helyzetet. Az utolsó pillanatban esett el. — *Grudzinski-Pekszyc* igazi aszkéta volt. Ez a fiatal ember nem tudta, mi a szórakozás, a mulatság; minden szabad percét a katonai szakirodalom tanulmányozásának szentelte. A demblini (iván-gorodi) roham alkalmával zászlóalja élén rontott az ellenségnek, a lowczóweki csatában pedig nem bujt a lövőárokba, hanem a golyózáporban állva szemlélte a harczot, s mikor az ellenséges zászlóaljak rohamra indultak, föl és alá járva buzdította katonáit.

Nem a harctéren, hanem a járványkórházban halt meg hősként a jelenkor legkiválóbb lengyel költőinek egyike, *Zulawski* György. Tífusz ölte meg. Atyja az 1863-iki, nagyatyja az 1831-iki, szépapja pedig *Dabrowski* és *Ponyatovszki* légióiban harcolt Oroszország ellen a lengyel szabadságért. Családi tradíciójához hiven a légióba állt mint közkatona, és mint hadnagy halt meg a dembicai kórházban augusztus 10-én. Pár

hónapja írta ezt a verset fiainak, mely valóságos végrendelete a poéta-hősnek:

Fiaimnak. *)

Én, fiacskám, háboruba mentem,
Mint nagyapátok, az én jó apám,
Mint apám apja, nagyapja és minden,
Ki légióinkkal járt száz csatán,
Karddal kerestek véren, tűzön át
Szabad lengyel hazát!

Fiaim, adja Isten, adja néktek,
Hogy lehulljanak végre láncaink,
S mikorra majd ti férfikorba léptek,
Valósuljon nagyapó álma mind.
Üdvöt arasson, vérrel aki szánt,
Szabad legyen hazánk!

De, fiaim, ha mégsem adna Isten
Vérünk hulltáért mást, csak szenvedést,
Mig van egy csöpp vér a ti szivetekben,
Öntözzétek tovább a szent vetést,
És küzdjete, míg Isten végül ad
Szabad lengyel hazát!

És az a sok-sok névtelen hős, akik sebesülten a harctereken visszamaradva, áldozatul estek az oroszok vérszomjának, akik fogságba esve, mint „lázadók“ halálra ítéltettek; akik a lengyel mezőkön, a kárpáti hegyek közt, a beszarábiai határon feláldozták életüket a hazáért! Legyen nekik könnyű az a könny- és véráztatta szent lengyel föld, amelyet oly- igen-nagyon szerettek!

*) Zempléni Árpád fordítása.

Lengyelországban.

A Legfőbb Nemzeti Bizottság katonai osztálya, amely novemberben Krakóból Jablówkóba költözött, már január első napjaitól fogva az orosz-lengyelországi Slawkówban folytatta a légiók további szervezését. A toborzás gyorsan haladt, úgy, hogy az első pótzászlóalj csakhamar teljes volt, még pedig tisztán orosz-lengyelországi jelentkezőkből. Ez egyszersmind legfényesebb bizonyítéka annak, hogy az oroszországi lengyeleket éppen csak, hogy fel kell fegyverezni, hogy a cár hadserege ellen harcoljanak. Aki látta, milyen örömmel fogadták a legionáriusok formaruháját, soha sem hiszi el, hogy Lengyelország orosz-barát lehessen. Ha akad is elvétve kislelkű, csüggyeteg ember, — ugyan hol nem akad? — de maga a nép nem orosz-barát. Néhány orosz-barát politikus törekvése teljesen eredménytelen maradt. Magában Varsóban a milliós orosz hadsereg dacára is dolgozott a független lengyel pártok titkos „Konföderációja” Oroszország ellen. A nép lelke mélyéből gyűlöli az oroszot és csak az alkalmat lesi, hogy megbosszulja a százéves rabigát. Mi, lengyelek, tisztában vagyunk azzal, hogy egyedül a magunk erejével nem bírjuk lerázni a moszkovita jármot. A toborzás halad, a Bizottság katonai

A Legfőbb Nemzeti Bizottság katonai osztálya. x Sikorski alezredes.

osztálya már Piotrkówba tette át székhelyét, ámde a mostani viszonyok között, mikor országunk teljesen fel van dülva, hadsereget teremteni a lehetetlenséggel határos. De végre is, a légiók ereje nem a számokban rejlik. A légióknak azt kell bebizonyítani, hogy Lengyelország mint szabad nemzet él és életet érdemel. A légiók azt tanusítják, hogy a lengyel nemzetet érzelmei nem Oroszország, hanem Ausztria-Magyarország felé vonják; hogy a lengyelek, még pedig az oroszországi lengyelek, — mert hiszen a légiók nagyobbára orosz-lengyelekből állanak, — nem Oroszországtól, hanem Ausztria-Magyarországtól remélik szabadságukat; hogy a lengyelek hálásak annak a monarchiának, mely elismerte nemzeti jogait, és hálájuk jeléül a tizenhét éves fiukat küldik a zászlók alá akkor, amikor minden hadköteles a közös hadseregben harcol.

A légiók célja az, hogy Orosz-Lengyelország bekebeleztessék a magyar-osztrák monarchiába. Élni és fejlődni akarunk Habsburg uralkodó alatt. Programmunk nem áll üres szavakból, mely, ha teljesül, erősítése a monarchiának és első sorban Magyarországnak. Szabad és erős Lengyelország a legjobb védőbástyája Magyarországnak az oroszsal szemben; a magyarok jogos politikai törekvései csak úgy érvényesülhetnek, ha nem ellenség, hanem barátságos Lengyelország áll mögöttük, csak akkor nyílik meg előttük a Balkánra vivő fontos út. A katolikus lengyelek közt a panszláv eszmék sohasem találtak talajra; történelmi hagyományai Lengyelországot mindig a panszláv és

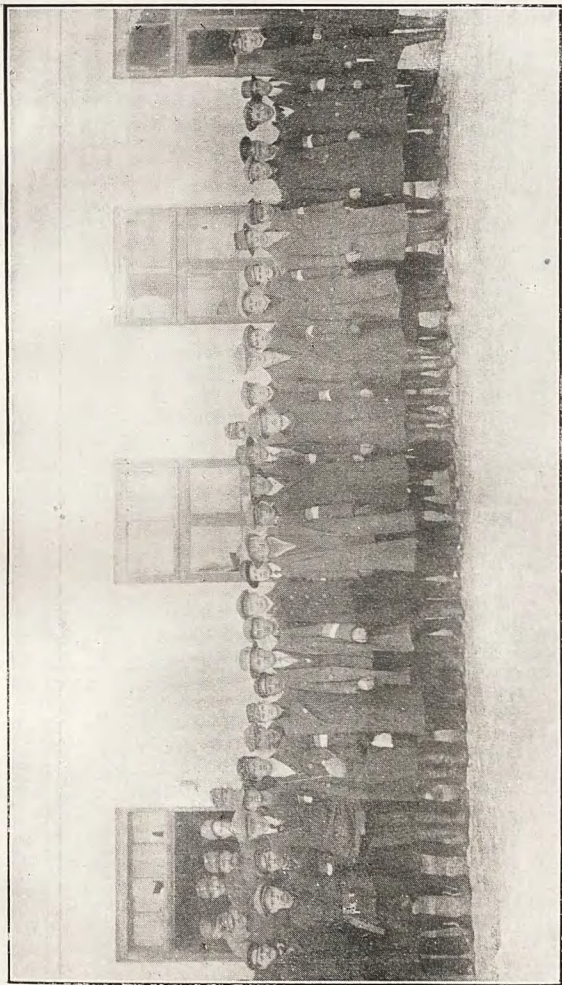
pravoszláv Oroszország, mint legnagyobb ellensége ellen fordították. És Lengyelország továbbra is hű marad hagyományaihoz. Lengyelországnak bekebelezése a monarchia panszláv-ellenes elemeinek megerősítését vonná maga után.

Magyarország és Lengyelország érdekei most ismét egyek. Biztosra vesszük, hogy Magyarország, amelynek nemcsak Bécsben, hanem Berlinben is nagy a befolyása, támogatni fogja nemzetünket, mely ereje végső megfeszítésével vér- és könnyáztatta földje felszabadításáért küzd. A szabad magyar nemzet támogatását kérjük e döntő pillanatban, és a lengyelek „Istenére esküszünk, hogy rabok tovább nem leszünk!”

*

Magyarország egyik legkiválóbb államférfia, *Andrássy Gyu'a* gróf, „A jó béke céljai”-ról tartott előadásában ezt mondotta a lengyel ügyről:

„Lengyelországnak Oroszországtól való felszabadítása mellett szól a sztratégiai tekintet. Az a határvonal, amely a nagy lengyel mocsarakig húzódnék el, sokkal könnyebben védhető Közép-Európára nézve, mint a jelenlegi. Sokkal rövidebb. Lengyelország elvesztésével eltompulna az ék, amelyet Oroszország a Nyugat felé vert, és amely Berlint, Bécsét és Budapestet egyaránt veszélyeztet. Az európai határvisszaszorítás annyira megjavítaná katonai helyzetünket, hogy az orosz-francia szövetség előfeltételei is tetemesen megrendülnének. Ha Varsóra támaszkodva sem bírt Oroszország a franciák

Rekruták Lodzból.

küzdelmén segíteni, a jövőben távolabbi bázisára való tekintetből semmit sem várhatna tőle.

A lengyel nemzet új eleven erőt is állítana Közép-Európa szolgálatába a Kelet szupremáciája ellen.

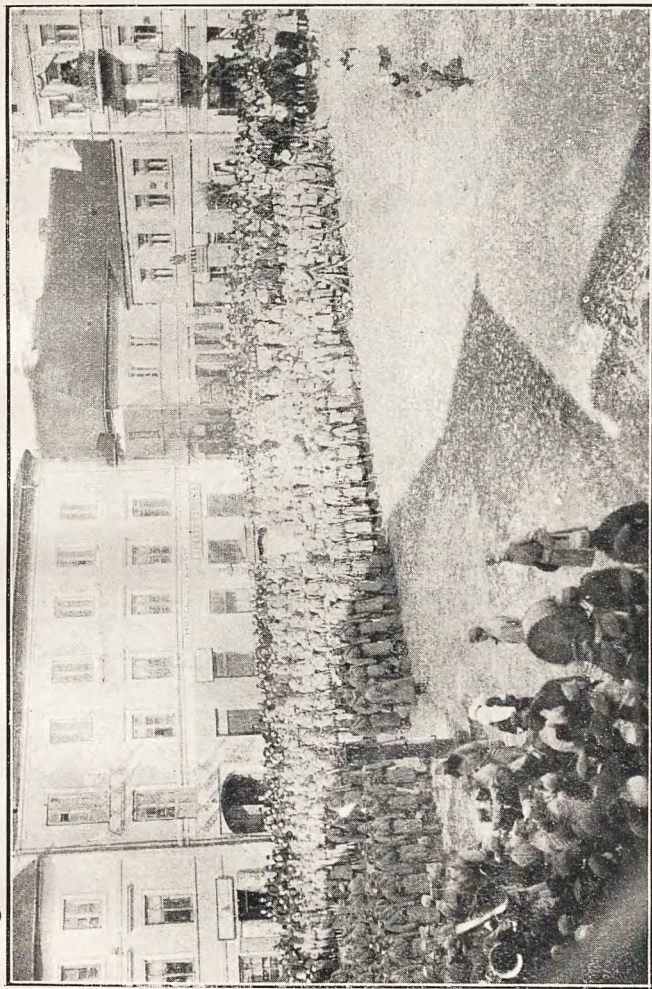
Attól sem félek, hogy Lengyelország elvesztése Oroszországot a reváns útjára kényszerítené . . . Oroszország is csak akkor tarthatná fenn a reváns ösztönét, hogy ha nem sikerülne a lengyeleknek olyan helyzetet teremtenünk, amely kedvezőbb a jelenleginél, s a lengyelek visszakiváncsozának orosz uralom alá, amit pedig nem lehet feltételezni“.

Ezt a jövő helyzetet, amit az egész lengyel nemzet a középponti hatalmaktól vár, ekként rajzolja Jaworski lovag, a Legfőbb Nemzeti Bizottság elnöke, a Varsó eleste után kiadott és a magyar lapokban is megjelent kiáltványában:

Az államrezón parancsolja nekünk egyrészt az Oroszország ellen való harcot, másrészt a *lengyel államot* jelöli meg nekünk, mint törekvésünk és minden munkálkodásunk célját. A közép-európai hatalmak szempontjából a helyzet ugyanilyennek tűnik fel. Oroszország teljes győngítése rájuk nézve egzisztenciájuk feltételét jelenti, ennek a győngítésnek előfeltétele pedig, ha a győngítés állandó jellegű legyen, a *lengyel állam föltámasztása*. Ebből az okból a lengyel képviselők gyűlése 1914. augusztus 16-án *kimondotta az Oroszország ellen való harcot, lengyel légiókat alakított* és a legfelsőbb lengyel komitére bízta ennek a programnak megvalósítását. A legfelsőbb lengyel nemzeti komité megvaló-

sitotta és megvalósítja ezt a programmot, mert rendületlenül meg van győződve, hogy *Lengyelország jövője csakis a nyugattal kapcsolható össze.*

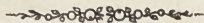
Ma, amikor Varsó és Demblin (Ivangorod) elfoglalása után a szövetségesek további győzelmes előnyomulásával Oroszország összezu-zása közeledik, rendkívül fontos, hogy a lengyel társadalom a háborus szükségletek által előidé-zett viszonyok által ne állítsa meg magát azon az uton, amelyre 1914. augusztus 16-án lépett. Az Apostoli Szentszékből mély bölcsesség szavai hangzottak el. Ezek értelmében a nemzetek jogai és jogos követelései nyugodt lelkiismerettel mérlegelendők. Mi bizonyosak vagyunk abban, hogy e felső figyelmeztetés értelmében a lengyeleknek ismét igazságot fognak szolgáltatni és mindenütt biztosítani fogják nemzeti jogukat. *A lengyel állam határaitól a háboru befejeése előtt beszélni nem reális politikusok dolga.* Azt azonban meg kell állapítani, hogy az *osztatlan királyságnak az osztatlan Galiciával való egye-sítése szolgál alapul a lengyelek törekvéseinek.* Emez országok fölosztása olyan seb volna, amelyet semmivélsem lehetne gyógyítani. Az ilyen megoldás a megnyugtató és a békés fejlődési lehetőség megalkotása helyett szakadatlan forrongást teremtene és a nemzet körében olyan fájdalmat okozna, amelyet misem csillapíthatna. Biztosak vagyunk abban is, hogy a lengyel államnak a kettős monarchiához való államjogi helyzetének kérdésében megállapodás létesíthető és éppen ezért óva intünk mindenkit oly állítólagos nehézségek hírének terjesztésétől,

Menetászlój a harctérre indul.

amelyek bennünket pesszimistáknak, vagy nemzetünknek a kritika álarcába bujt ellenségeiként tüntet föl.

A mi sikerünk föltétele a társadalom szervezése egységes politikai elv alapján. Anélkül, hogy fiktív egységért, amelyre való törekvés mindenkor nemzeti vereségeink oka volt, programmunktól eltérnénk, kívánjuk olyan erős szervezet létesítését, amely *a győzelmes hatalmak kormányainak lehetővé teszi, hogy ezzel a szervezettel, mint a nemzet reprezentánsával tárgyalhasson és hogy másrészt ennek a szervezetnek szava a lengyel nemzet szavának súlyával birjon.* Ebből az okból szükségesnek tartjuk, hogy az orosz uralom alól fölszabadított lengyel országok egymás között szervezetekben csoportosuljanak és azután kiküldött bizottságok útján a legfelsőbb nemzeti komitéval megállapodjanak *az egész nemzetre kiterjedő egyetlen szervezet létesítésére.* A királyságra hárul majd a legfontosabb szerep. Elismerjük ezt és feszült érdeklődéssel várjuk a pillanatot, hogy a *királyság megnyilatkozzon, az akciót kezébe vegye és Varsóval, Lengyelország szívével, a nemzet élére álljon.*

.....
HELLER K. ÉS TÁRSA
BUDAPEST,
VIII., BEZERÉDI-UTCA 5. SZÁM
Telefon „József” 22-37.
.....

